

MONTREUX'N ASIAKIRJA

**yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten
toimintaan liittyvistä valtioiden kansainvälisoikeudellisista
velvoitteista ja hyvistä käytännöistä aseellisen
selkkauksen aikana**

Suomen ulkoasiainministeriön käännös Punaisen Ristin kansainvälisen komitean sekä Sveitsin valaliiton Montreux'n asiakirjasta. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea ja Sveitsin valaliitto eivät vastaa käännöksestä.

Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC)
19, avenue de la Paix
1202 Geneva, Switzerland
Puhelin + 41 22 734 60 01 **Faksi** + 41 22 733 20 57
Sähköposti: icrc.gva@icrc.org
www.icrc.org
© ICRC, elokuu 2009

Sveitsin valaliitto
Sveitsin valaliiton ulkoasiainministeriö
Directorate of International Law DIL
3003 Berne, Switzerland
Sähköposti: dv-menschenrechte@eda.admin.ch
www.eda.admin.ch/psc.

MONTREUX'N ASIAKIRJA

**yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten
toimintaan liittyvistä valtioiden kansainvälisoikeudellisista
velvoitteista ja hyvistä käytännöistä aseellisen
selkkauksen aikana**

Sisällysluettelo

Alkusanat	7
Montreux'n asiakirja	9
Johdanto	11
Ensimmäinen osa Yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvät keskeiset kansainvälisoikeudelliset velvoitteet	13
Toinen osa Yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvät hyvät käytännöt	18
Selventävät huomautukset	33
Montreux'n asiakirja lyhyesti	35
Montreux'n asiakirjan keskeiset säännöt ja hyvät käytännöt	36
Montreux'n asiakirjaa koskevia kysymyksiä ja vastauksia	44
Mitä hyötyä Montreux'n asiakirjasta voi olla sinulle?	49

Montreux'n asiakirjan tukeminen

Montreux'n asiakirjan johdannossa osallistujavaltiot "pyytävät muita valtioita ja kansainvälisiä järjestöjä ilmoittamaan Sveitsin valaliiton ulkoasiainministeriölle tukevansa tätä asiakirjaa". Valtiot ja kansainväliset järjestöt voivat näin yhtyä Montreux'n asiakirjalle annettuun kansainväliseen tukeen.

Useat valtiot ovat jo lähettäneet Sveitsin valaliiton ulkoasiainministeriölle virallisen kirjeen tai diplomaattisen nootin, jossa ne ilmaisevat tukevansa Montreux'n asiakirjaa. Ajan tasalla oleva luettelo Montreux'n asiakirjaa tukevista valtioista ja järjestöistä on saatavana Internetissä osoitteessa www.eda.admin.ch/psc.

Kansalaisjärjestöt tai yritykset eivät voi liittyä virallisesti Montreux'n asiakirjaan (sillä asiakirjan taustalla olevan aloitteen ensisijainen tarkoitus oli palauttaa mieleen valtiovastuu), mutta niitä kannustetaan käyttämään sitä viiteasiakirjana suhteissaan yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin.

Yhteystiedot

Sveitsi: Federal Department of Foreign Affairs FDFA, Directorate of International Law, Section for Human Rights and Humanitarian Law, Federal Palace North, 3003 Berne, Switzerland,
Sähköposti: dv-menschenrechte@eda.admin.ch. Ks. myös: <http://www.eda.admin.ch/psc>.

Punaisen Ristin kansainvälinen komitea: 19, avenue de la Paix, 1202 Geneva, Switzerland
Sähköposti: dc_jur_them.gva@icrc.com. Katso myös: <http://www.icrc.org/eng/privatisation-of-war>.

Alkusanat

Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten (PMSC) läsnäoloon aseellisissa selkkauksissa on kiinnitetty perinteisesti vain vähän huomiota. Se on jossain mielessä yllättävää, sillä yksityisiä palveluja tuottavien yritysten käyttäminen sodissa ei ole sinällään mitään uutta. Yksityiset yritykset ovat olleet mukana niin menneissä kuin nykyisissäkin sodissa muinaisajoista nykypäivän selkkauksiin. Historioitsijat ovat ilmeisesti pitäneet tällaisia yrityksiä vain toissijaisina osatekijöinä sotilastoimissa, eikä niiden asemaa tai merkitystä ole katsottu aiheelliseksi tarkastella erikseen.

Tämä näkemys on kuitenkin muuttunut. Nykyään jotkut pitävät yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä korvaamattomina osatekijöinä sotilashankkeissa. Kylmän sodan jälkeen yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kysyntä kasvoi merkittävästi, ja nykyään tämä vilkas elinkeinoala tarjoaa yhä kattavampia palveluja, ja suurimmat yritykset työllistävät yli 10 000 henkilöä. Nykyisessä laajuudessaan yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ovat aivan uudenlainen ilmiö.

Useissa diplomaattisissa aloitteissa on pyritty täsmentämään, mikä on yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten rooli aseellisissa selkkauksissa ja mikä sen tulisi olla. Ensimmäiset johtopäätökset näitä yrityksiä koskevassa keskustelussa saatiin kuitenkin aikaan vasta Montreux'n asiakirjassa, joka laadittiin Sveitsin hallituksen ja Punaisen Ristin kansainvälisen komitean (ICRC) yhteisaloitteen tuloksena syyskuussa 2008. Sveitsin aloite toi yhteen 17 valtiota eri puolilta maailmaa, ja siinä hyödynnettiin laajasti alan edustajien, akateemisten asiantuntijoiden ja kansalaisjärjestöjen tietämystä. Ensimmäistä kertaa hallustenvälisessä lausumassa ilmaistiin selkeästi turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvät keskeiset oikeudelliset velvoitteet ja korjattiin vallalla oleva virheellinen käsitys siitä, että yksityiset toimeksisaajat toimivat oikeudellisessa tyhjiössä.

Asiakirjassa tarkastellaan merkittäviä oikeudellisia kysymyksiä, kuten yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstön asemaa vuoden 1949 Geneven yleissopimusten perusteella, henkilökohtaista vastuuta väärinkäytöksistä eri oikeudenkäyttöalueilla sekä viranomaisten velvollisuutta valvoa ja seurata yritysten toimia mahdollisten väärinkäytösten varalta. Montreux'n asiakirjan nimenomaisena tarkoituksena on vaikuttaa alan toimintaan käytännössä.

Montreux'n asiakirjassa ei anneta lopullista vastausta kaikkiin yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyviin – sääntelyä tai muita näkökohtia koskeviin – kysymyksiin. Se ei ole asiakirjan tarkoitus. Asiakirjassa ei pyritä luomaan uusia sääntöjä vaan antamaan ohjeita joihinkin hankaliin oikeudellisiin ja käytännön kysymyksiin voimassa olevan kansainvälisen oikeuden pohjalta. Asiakirjassa ei oteta kantaa siihen paljon laajempaan kysymykseen, onko yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten käyttö aseellisissa selkkauksissa hyväksyttävää ja suotavaa – vaikka aiheesta onkin tärkeää ja välttämätöntä käydä keskustelua. Humanitaarisesta näkökulmasta on kuitenkin yhtä tärkeää ja välttämätöntä, että Montreux'n asiakirjan kaltaisessa instrumentissa, jossa vahvistetaan jo voimassa olevaa oikeutta, pysytään tämän kysymyksen suhteen puolueettomana, että siinä tunnustetaan käytännön realiteetit ja että se tehdään viipymättä.

Nyt, kun Montreux'n asiakirja on valmistunut, on pohdittava, miten se pannaan täytäntöön käytännössä. Tämän julkaisun tarkoituksena on edistää sen täytäntöönpanoa. Koska vaatimusten noudattaminen edellyttää ennen kaikkea tietämystä, tässä julkaisussa selvennetään tiivistetysti ja helppotajuisesti Montreux'n asiakirjan sisältöä – mikä se on, mitä sillä tehdään ja miksi se on hyödyllinen. Julkaisu on tarkoitettu yhtä lailla valtion virkamiehille, kansainvälisten järjestöjen työntekijöille, yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille, kansalaisyhteiskunnan jäsenille sekä kaikille asiasta kiinnostuneille henkilöille.

Paul Seger

Päällikkö, Kansainvälisen oikeuden osasto
Sveitsin valaliiton ulkoasiainministeriö

Philip Spoerri

Kansainvälisen oikeuden sekä liikkeen sisäisen yhteistoiminnan
johtaja
Punaisen Ristin kansainvälinen komitea

MONTREUX'N ASIAKIRJA

**yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten
toimintaan liittyvistä valtioiden kansainvälisoikeudellisista
velvoitteista ja hyvistä käytännöistä aseellisen
selkkauksen aikana**

Montreux 17. syyskuuta 2008

Sisällysluettelo

JOHDANTO	11
ENSIMMÄINEN OSA	
Yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvät keskeiset kansainvälisoikeudelliset velvoitteet	13
Johdanto	13
A. Toimeksiantajavaltiot	13
B. Aluevaltiot	14
C. Kotivaltiot	15
D. Muut valtiot	16
E. Yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja niiden henkilöstö	16
F. Johdon vastuu	17
TOINEN OSA	
Yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvät hyvät käytännöt	18
Johdanto	18
A. Toimeksiantajavaltioita koskevat hyvät käytännöt	18
I. Palvelujen määrittäminen	19
II. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valinta- ja sopimusmenettely	19
III. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valintaperusteet	19
IV. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kanssa tehtävien sopimusten ehdot	21
V. Noudattamisen valvonta ja vastuun varmistaminen	22
B. Aluevaltioita koskevat hyvät käytännöt	23
I. Palvelujen määrittäminen	23
II. Lupa tuottaa turvallisuus- ja puolustusalan palveluja	23
III. Lupamenettely	24
IV. Luvan myöntämisperusteet	24
V. Lupaehdot	26
VI. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön tuottamia palveluja koskevat säännöt	26
VII. Noudattamisen valvonta ja vastuun varmistaminen	27
C. Kotivaltioita koskevat hyvät käytännöt	28
I. Palvelujen määrittäminen	28
II. Lupajärjestelmän perustaminen	29
III. Lupamenettely	29
IV. Luvan myöntämisperusteet	29
V. Yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille myönnettävien lupien ehdot	31
VI. Noudattamisen valvonta ja vastuun varmistaminen	31

Johdanto

Tämä asiakirja on laadittu Sveitsin hallituksen ja Punaisen Ristin kansainvälisen komitean yhteisaloitteen tuloksena. Se on laadittu yhteistyössä Afganistanin, Angolan, Australian, Etelä-Afrikan, Irakin, Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan, Itävallan, Kanadan, Kiinan, Puolan, Ranskan, Ruotsin, Saksan, Sierra Leonen, Sveitsin, Ukrainan ja Yhdysvaltain hallitusten asiantuntijoiden kanssa vuoden 2006 tammi- ja marraskuussa, vuoden 2007 marraskuussa ja vuoden 2008 huhti- ja syyskuussa järjestetyissä kokouksissa. Asiakirjan laadinnan yhteydessä on konsultoitu kansalaisyhteiskunnan ja yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten edustajia.

Asiakirjaa laadittaessa on käytetty ohjenuorana seuraavia näkökohtia:

1. Valtioiden ja yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten välisiin suhteisiin ja niiden toimintaan aseellisessa selkkauksessa sovelletaan tiettyjä kansainvälisen oikeuden vakiintuneita sääntöjä, erityisesti kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta.
2. Tässä asiakirjassa palautetaan mieleen valtioiden sekä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön voimassa olevat oikeudelliset velvoitteet (ensimmäinen osa) ja annetaan valtioille tietoa hyvistä käytännöistä, joilla voidaan edistää kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden noudattamista aseellisissa selkkauksissa (toinen osa).
3. Tämä asiakirja ei ole oikeudellisesti sitova instrumentti, eikä sillä ole vaikutusta valtioiden voimassa oleviin kansainvälisen tapaoikeuden tai niitä sitovien kansainvälisten sopimusten mukaisiin velvoitteisiin, etenään Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan (erityisesti sen 2 artiklan 4 kohdan ja 51 artiklan) mukaisiin velvoitteisiin.
4. Tätä asiakirjaa ei sen vuoksi pidä tulkita siten, että sillä rajoitettaisiin tai vahvistettaisiin millään tavoin voimassa olevia kansainvälisoikeudellisia velvoitteita taikka luotaisiin tai kehitettäisiin uusia kansainvälisoikeudellisia velvoitteita.
5. Voimassa olevia velvoitteita ja hyviä käytäntöjä voidaan noudattaa ohjeellisesti myös konfliktin jälkeisissä tilanteissa ja muissa vastaavissa tilanteissa; kansainvälistä humanitaarista oikeutta sovelletaan kuitenkin ainoastaan aseellisen selkkauksen aikana.
6. Valtioiden on suotavaa toimia yhteistyössä keskenään, jakaa tietoa ja avustaa toisiaan kukin omien valmiuksiensa pohjalta, jotta varmistetaan, että kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta noudatetaan täysimääräisesti; samoin on suotavaa, että täytäntöönpano tapahtuu yhteistyössä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja muiden asianomaisten toimijoiden kanssa.
7. Tätä asiakirjaa ei pidä tulkita siten, että siinä suositeltaisiin yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten käyttöä tietyissä olosuhteissa, vaan sen tarkoituksena on palauttaa mieleen oikeudellisia velvoitteita ja suositella hyviä käytäntöjä, jos yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä on päätetty käyttää.
8. Vaikka asiakirja on tarkoitettu valtioille, hyvistä käytännöistä voi olla hyötyä myös muille yhteisöille, kuten kansainvälisille järjestöille, kansalaisjärjestöille, yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten palveluja käyttäville yrityksille sekä yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille itselleen.
9. Tässä asiakirjassa tarkoitetaan

- a) "yksityisillä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksillä" yksityisiä liikeyrityksiä, jotka tuottavat turvallisuus- ja/tai puolustusalan palveluja, riippumatta siitä, miten ne kuvaavat itseään. Turvallisuus- ja puolustusalan palveluihin luetaan etenkin aseistettu vartiointi sekä henkilöiden ja erilaisten kohteiden, kuten saattueiden, rakennusten ja muiden paikkojen suojeleminen, asejärjestelmien huolto ja käyttäminen, vapautensa menettäneiden säilössäpito ja paikallisjoukkojen ja turvallisuushenkilöstön neuvonta tai koulutus.
- b) "yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöllä" yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen suoraan tai toimeksiannon perusteella palkkaamia henkilöitä, sen omat työntekijät ja johtohenkilöt mukaan luettuina.
- c) "toimeksiantajavaltioilla" valtioita, jotka suoraan hankkivat palveluita yksityisiltä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiltä, myös silloin, kun yritys hankkii palvelut alihankintana toiselta alan yritykseltä.
- d) "aluevaltioilla" valtioita, joiden alueella yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset toimivat.
- e) "kotivaltioilla" yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kansallisuusvaltioita eli valtioita, joihin yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on rekisteröity; jos valtio, jossa yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on rekisteröity, ei ole sama kuin se, jossa sillä on päätoimipaikka, "kotivaltio" on se valtio, jossa yksityisellä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksellä on päätoimipaikka.

Osallistujavaltiot saattavat tämän asiakirjan muiden valtioiden, kansainvälisten järjestöjen, kansalaisjärjestöjen, yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten sekä muiden asianomaisten toimijoiden tietoon, ja niitä kehoitetaan omaksumaan niiden toimien kannalta merkitykselliset hyvät käytännöt. Osallistujavaltiot pyytävät muita valtioita ja kansainvälisiä järjestöjä ilmoittamaan Sveitsin ulkoasiainministeriölle tälle asiakirjalle antamastaan tuesta. Osallistujavaltiot ilmoittavat myös olevansa valmiita tarkastelemaan tätä asiakirjaa uudelleen ja tarpeen mukaan tarkistamaan sitä muuttuneiden olosuhteiden edellyttämällä tavalla.

Ensimmäinen osa

Yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvät keskeiset kansainvälisoikeudelliset velvoitteet

Johdanto

Jäljempänä esitettyjen lausumien tarkoituksena on palauttaa mieleen valtioiden tiettyjä voimassa olevia kansainvälisoikeudellisia velvoitteita, jotka liittyvät yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin. Lausumat perustuvat useisiin eri kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sopimuksiin ja ihmisoikeussopimuksiin sekä kansainväliseen tapaoikeuteen. Tällä asiakirjalla ja siinä esitetyillä lausumilla ei luoda oikeudellisia velvoitteita. Jokaisen valtion on noudatettava kansainvälistä tapaoikeutta sekä valtiota sitovien kansainvälisten sopimusten mukaisia velvoitteita, jollei mahdollisesti tehdyistä varauksista, sitoumuksista tai selityksistä muuta johdu.

A. Toimeksiantajavaltiot

1. Toimeksiantajavaltioiden on täytettävä kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteensa myös silloin, kun ne hankkivat tiettyjä palveluita yksityisiltä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiltä. Jos ne ovat miehittäjävaltioita, ne ovat velvollisia tekemään kaiken voitavansa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden palauttamiseksi ja turvaamiseksi, toisin sanoen niiden on oltava valppaita estämään kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden loukkaukset.

2. Toimeksiantajavaltioiden on pidätyttävä tekemästä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kanssa sopimuksia sellaisen tehtävien suorittamisesta, jotka kansainvälinen humanitaarinen oikeus nimenomaisesti osoittaa valtion virkamiehelle tai viranomaiselle, kuten sotavankileireistä tai siviilien internointileireistä vastuussa olevan virkamiehen toimivallan käyttö Geneven yleissopimusten mukaisesti.

3. Toimeksiantajavaltioiden on toimivaltansa rajoissa varmistettava, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset, joilta ne hankkivat palveluita, noudattavat kansainvälistä humanitaarista oikeutta, ja etenkin niiden on

a) varmistettava, että niiden käyttämät yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja näiden henkilöstö ovat tietoisia velvoitteistaan ja että yrityksillä ja näiden henkilöstöllä on tarvittava koulutus;

b) pidätyttävä kannustamasta tai avustamasta yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksissa ja ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin loukkausten estämiseksi;

c) ryhdyttävä toimiin estääkseen yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöä rikkomasta kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja käytettävä tähän asianmukaisia keinoja, kuten sotilasohjesääntöjä, hallinnollisia määräyksiä tai muita sääntelytoimenpiteitä ja tarpeen mukaan hallinnollisia, kurinpidollisia tai oikeudellisia seuraamuksia.

4. Toimeksiantajavaltioiden on täytettävä ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteensa muun muassa ryhtymällä sellaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä kyseisten velvoitteiden täyttämiseksi käytännössä. Niiden on ryhdyttävä tietyissä olosuhteissa asianmukaisiin toimiin estääkseen yksityisten

turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön väärinkäytökset, tutkiakseen tällaiset väärinkäytökset ja turvataksaan niitä koskevat tehokkaat oikeussuojakeinot.

5. Toimeksiantajavaltioiden on ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin teon luonnetta vastaavien rangaistusseuraamusten säätämiseksi henkilöille, jotka tekevät tai käskivät toisen tekemään törkeän rikoksen Geneven yleissopimusten ja, tapauksen mukaan, niiden ensimmäisen lisäpöytäkirjan vastaisesti, ja etsittävä henkilöitä, joiden väitetään tehneen tai käskeneen toista tekemään jonkin sanotunlaisista törkeistä rikoksista, ja saatettava heidät kansallisuudesta riippumatta omien tuomioistuintensa tutkittaviksi. Ne voivat myöskin, jos ne niin mieluummin tahtovat, oman lainsäädäntönsä säännösten mukaisesti luovuttaa tällaiset henkilöt oikeudenkäyntiä varten toiselle asianomaiselle valtiolle, mikäli tällä valtiolla on esitettävänä riittävästi näyttöä kyseisiä henkilöitä vastaan, tai johonkin kansainväliseen rikostuomioistuimeen.

6. Toimeksiantajavaltioiden on myös tutkittava ja, milloin kansainvälinen oikeus sitä edellyttää tai muutoin on asianmukaista, asetettava syytteeseen tai luovutettava henkilöt, joiden epäillään syyllistyneen muihin kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin, kuten kidutukseen tai panttivangiksi ottamiseen, kansainvälisoikeudellisten velvoitteidensa mukaisesti. Tällaisissa syytetoimissa on noudatettava oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia kansainvälisen oikeuden määräyksiä ja varmistettava, että rangaistusseuraamukset vastaavat teon luonnetta.

7. Vaikka sopimussuhteen muodostaminen ei itsessään synnytä toimeksiantajavaltiolle vastuuta, toimeksiantajavaltiot ovat vastuussa yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten tai niiden henkilöstön tekemistä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden, ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden tai muun kansainvälisen oikeuden loukkauksista, jos tällaiset loukkaukset voidaan kansainvälisen tapaoikeuden mukaan lukea toimeksiantajavaltion vastuulle, ja etenkin jos

a) valtio on liittänyt yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset tai niiden henkilöstön osaksi pysyviä asevoimiaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti;

b) nämä yritykset tai niiden henkilöstö kuuluvat valtiolle vastuussa olevan johdon alaisiin järjestäytyneisiin asevoimiin, ryhmiin tai yksiköihin;

c) näille yrityksille tai niiden henkilöstölle on annettu toimivalta käyttää julkista valtaa ja ne toimivat tällaisessa asemassa (eli ne ovat säädösten tai määräysten nojalla valtuutettuja toteuttamaan yleensä valtion elinten toimittamia tehtäviä); tai

d) nämä yritykset tai niiden henkilöstö toimivat valtion ohjeiden mukaisesti (eli valtio on nimenomaisesti antanut yksityiselle toimijalle toimintaohjeita) tai valtion ohjauksessa tai valvonnassa (eli valtio valvoo tosiasiallisesti ja tehokkaasti yksityisen toimijan toimintaa).

8. Toimeksiantajavaltioiden on hyvittävä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden loukkaukset, jotka yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstö aiheuttaa oikeudenvastaisella toiminnallaan, jos tällainen toiminta voidaan lukea toimeksiantajavaltioiden syyksi valtiovastuuta koskevan kansainvälisen tapaoikeuden mukaisesti.

B. Aluevaltiot

9. Aluevaltioiden on toimivaltansa rajoissa varmistettava, että niiden alueella toimivat yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset noudattavat kansainvälistä humanitaarista oikeutta, ja etenkin

a) jaettava yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille ja niiden henkilöstölle mahdollisimman laajasti tietoa Geneven yleissopimuksista ja muista asiaan liittyvistä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöistä;

b) pidätyttävä kannustamasta tai avustamasta yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksissa ja ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin loukkausten estämiseksi;

c) ryhdyttävä toimiin estääkseen yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöä rikkomasta kansainvälistä humanitaarista oikeutta; asianmukaisia keinoja tässä yhteydessä ovat esimerkiksi sotilasohjesäännöt, hallinnolliset määräykset tai muut sääntelytoimenpiteet ja tarpeen mukaan hallinnolliset, kurinpidolliset tai oikeudelliset seuraamukset.

10. Aluevaltioiden on täytettävä ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteensa muun muassa ryhtymällä sellaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä kyseisten velvoitteiden täyttämiseksi käytännössä. Niiden on ryhdyttävä tietyissä olosuhteissa asianmukaisiin toimiin estääkseen yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön väärinkäytökset, tutkiakseen tällaiset väärinkäytökset ja turvatakseen niitä koskevat tehokkaat oikeussuojakeinot.

11. Aluevaltioiden on ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin teon luonnetta vastaavien rangaistusseuraamusten säätämiseksi henkilöille, jotka tekevät tai käskvät toisen tekemään törkeän rikoksen Geneven yleissopimusten ja, tapauksen mukaan, niiden ensimmäisen lisäpöytäkirjan vastaisesti, ja etsittävä henkilöitä, joiden väitetään tehneen tai käskeneen toisen tekemään jonkin sanotunlaisista törkeistä rikoksista, ja saatettava heidät kansallisuudesta riippumatta omien tuomioistuintensa tutkittaviksi. Ne voivat myöskin, jos ne niin mieluummin tahtovat, omaan lainsäädäntönsä säännösten mukaisesti luovuttaa tällaiset henkilöt oikeudenkäyntiä varten toiselle asianomaiselle valtiolle, mikäli tällä valtiolla on esitettävänä riittävästi näyttöä kyseisiä henkilöitä vastaan, tai johonkin kansainväliseen rikostuomioistuimeen.

12. Aluevaltioiden on myös tutkittava ja, milloin kansainvälinen oikeus sitä edellyttää tai muutoin on asianmukaista, asetettava syytteesen tai luovutettava henkilöt, joiden epäillään syyllistyneen muihin kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin, kuten kidutukseen tai panttivangiksi ottamiseen, kansainvälisoikeudellisten velvoitteidensa mukaisesti. Tällaisissa syytetoimissa on noudatettava oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia kansainvälisen oikeuden määräyksiä ja varmistettava, että rangaistusseuraamukset vastaavat teon luonnetta.

13. Miehistilanteissa aluevaltioiden velvollisuudet rajoittuvat niiden tehokkaassa valvonnassa oleviin alueisiin.

C. Kotivaltiot

14. Kotivaltioiden on toimivaltansa rajoissa varmistettava, että niiden alueelle rekisteröityneet yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset noudattavat kansainvälistä humanitaarista oikeutta, ja etenkin

- a) jaettava yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille ja niiden henkilöstölle mahdollisimman laajasti tietoa Geneven yleissopimuksista ja muista asiaan liittyvistä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säännöistä;
- b) pidäyttävä kannustamasta tai avustamasta yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksissa ja toteutettava asianmukaiset toimet loukkausten estämiseksi;
- c) ryhdyttävä toimiin estääkseen yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöä rikkomasta kansainvälistä humanitaarista oikeutta; asianmukaisia keinoja tässä yhteydessä ovat esimerkiksi sotilasohjesäännöt, hallinnolliset määräykset tai muut sääntelytoimenpiteet ja tarpeen mukaan hallinnolliset, kurinpidolliset tai oikeudelliset seuraamukset.

15. Kotivaltioiden on täytettävä ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteensa muun muassa ryhtymällä sellaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä kyseisten velvoitteiden täyttämiseksi käytännössä. Niiden on ryhdyttävä tietyissä olosuhteissa asianmukaisiin toimiin estääkseen yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön väärinkäytökset, tutkiakseen tällaiset väärinkäytökset ja turvatakseen niitä koskevat tehokkaat oikeussuojakeinot.

16. Kotivaltioiden on ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin teon luonnetta vastaavien rangaistusseuraamusten säätämiseksi henkilöille, jotka tekevät tai käskvät toisen tekemään törkeän rikoksen Geneven yleissopimusten ja, tapauksen mukaan, niiden ensimmäisen lisäpöytäkirjan vastaisesti, ja etsittävä henkilöitä, joiden väitetään tehneen tai käskeneen toista tekemään jonkin sanotunlaisista törkeistä rikoksista, ja saatettava heidät kansallisuudesta riippumatta omien tuomioistuintensa tutkittaviksi. Ne voivat myöskin, jos ne niin mieluummin tahtovat, oman lainsäädäntönsä säännösten

mukaisesti luovuttaa tällaiset henkilöt oikeudenkäyntiä varten toiselle asianomaiselle valtiolle, mikäli tällä valtiolla on esitettävänä riittävästi näyttöä kyseisiä henkilöitä vastaan, tai johonkin kansainväliseen rikostuomioistuimeen.

17. Kotivaltioiden on myös tutkittava ja, milloin kansainvälinen oikeus sitä edellyttää tai muutoin on asianmukaista, asetettava syytteeseen tai luovutettava henkilöt, joiden epäillään syyllistyneen muihin kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin, kuten kidutukseen tai panttivangiksi ottamiseen, kansainvälisoikeudellisten velvoitteidensa mukaisesti. Tällaisissa syytetoimissa on noudatettava oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia kansainvälisen oikeuden määräyksiä ja varmistettava, että rangaistusseuraamukset vastaavat teon luonnetta.

D. Muut valtiot

18. Kaikkien muiden valtioiden on toimivaltansa rajoissa varmistettava, että kansainvälistä humanitaarista oikeutta noudatetaan. Niiden on pidätyttävä kannustamasta tai avustamasta aseellisen selkkauksen osapuolia kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksissa.

19. Kaikkien muiden valtioiden on täytettävä ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteensa muun muassa ryhtymällä sellaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä kyseisten velvoitteiden täyttämiseksi käytännössä.

20. Kaikkien muiden valtioiden on ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin teon luonnetta vastaavien rangaistusseuraamusten säätämiseksi henkilöille, jotka tekevät tai käskivät toisen tekemään törkeän rikoksen Geneven yleissopimusten ja, tapauksen mukaan, niiden ensimmäisen lisäpöytäkirjan vastaisesti, ja etsittävä henkilöitä, joiden väitetään tehneen tai käskeneen toista tekemään jonkin sanotunlaisista törkeistä rikoksista, ja saatettava heidät kansallisuudesta riippumatta omien tuomioistuintensa tutkittaviksi. Ne voivat myöskin, jos ne niin mieluummin tahtovat, oman lainsäädäntönsä säännösten mukaisesti luovuttaa tällaiset henkilöt oikeudenkäyntiä varten toiselle asianomaiselle valtiolle, mikäli tällä valtiolla on esitettävänä riittävästi näyttöä kyseisiä henkilöitä vastaan, tai johonkin kansainväliseen rikostuomioistuimeen.

21. Kaikkien muiden valtioiden on myös tutkittava ja, milloin kansainvälinen oikeus sitä edellyttää tai muutoin on asianmukaista, asetettava syytteeseen tai luovutettava henkilöt, joiden epäillään syyllistyneen muihin kansainvälisen oikeuden vastaisiin rikoksiin, kuten kidutukseen tai panttivangiksi ottamiseen, kansainvälisoikeudellisten velvoitteidensa mukaisesti. Tällaisissa syytetoimissa on noudatettava oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia kansainvälisen oikeuden määräyksiä ja varmistettava, että rangaistusseuraamukset vastaavat teon luonnetta.

E. Yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja niiden henkilöstö

22. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten on noudatettava sovellettavan kansallisen lain niille määrittämiä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisia velvoitteita sekä muuta sovellettavaa kansallista lainsäädäntöä, kuten rikos-, vero-, maahanmuutto- ja työlainsäädäntöä sekä yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan palveluja koskevia erityisiä säännöksiä.

23. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöön kuuluvien on noudatettava sen valtion lakia, jossa ne toimivat, erityisesti sen rikoslainsäädäntöä, sekä soveltuvin osin kansallisuusvaltionsa lakia.

24. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstön asema määräytyy kansainvälisen humanitaarisen oikeuden perusteella tapauskohtaisesti, etenkin henkilöstön hoitamien tehtävien luonteen ja olosuhteiden mukaan.

25. Jos yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät ovat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaan siviilihenkilöitä, he eivät saa joutua aseellisen toiminnan kohteeksi, paitsi osallistuessaan suoranaisesti vihollisuuksiin.

26. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstö

- a) on asemastaan riippumatta velvollinen noudattamaan sovellettavaa kansainvälistä humanitaarista oikeutta;
- b) nauttii siviilihenkilöjen suojelua kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisesti, jollei henkilöstöä ole liitetty osaksi valtion pysyviä asevoimia tai jollei henkilöstö kuulu valtiolle vastuussa olevan johdon alaisiin järjestäytyneisiin asevoimiin, ryhmiin tai yksiköihin, tai jollei se muutoin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaan menetä suojelua;
- c) on oikeutettu sotavangin asemaan kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa, jos henkilöstö luetaan aseellisia voimia seuraaviin henkilöihin kolmannen Geneven sopimuksen 4 artiklan A kohdan 4 alakohdan vaatimusten mukaisesti;
- d) on valtion julkista valtaa käyttäessään velvollinen toimimaan valtion ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisten velvoitteiden mukaisesti;
- e) voidaan asettaa syytteeseen, jos henkilöstö syyllistyy sovellettavassa kansallisessa laissa tai kansainvälisessä oikeudessa rikokseksi katsottavaan toimintaan.

F. Johdon vastuu

27. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijöiden päälliköt ja muut esimiehet, kuten

- a) valtion virkamiehet, riippumatta siitä, ovatko he sotilas- vai siviiliohjaajia, ja
- b) yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten johtajat tai päälliköt saattavat olla vastuussa todellisen päätösvaltansa ja valvontansa alaisen yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön tekemistä kansainvälisen oikeuden vastaisista rikoksista, jos he eivät valvo henkilöstöä tehokkaasti kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaisesti. Johdon vastuu ei perustu yksinomaan sopimukseen.

Toinen osa

Yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvät hyvät käytännöt

Johdanto

Tässä osassa kuvaillaan hyviä käytäntöjä, joilla pyritään opastamaan ja auttamaan valtioita sen varmistamisessa, että kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta noudatetaan, ja edistämään muutoin vastuullista toimintaa valtioiden ja aseellisen selkkauksen piiriin kuuluvalla alueella toimivien yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten suhteissa. Hyvät käytännöt sisältävät myös ohjeita, joista on hyötyä valtioiden ja aseellisen selkkauksen ulkopuolisilla alueilla toimivien yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten välisissä suhteissa.

Hyvät käytännöt eivät ole oikeudellisesti sitovia, eikä niitä ole esitetty tyhjentävästi. Valtioilla ei välttämättä ole valmiuksia panna täytäntöön kaikkia hyviä käytäntöjä, eikä valtioilla ole oikeudellista veloitetta panna täytäntöön mitään tiettyä hyvää käytäntöä, riippumatta siitä, onko kyseinen valtio toimeksiantajavaltio, aluevaltio tai kotivaltio. Valtioita kehoitetaan tarkastelemaan näitä hyviä käytäntöjä, kun ne määrittävät suhteensa yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin, mutta samalla on otettava huomioon, että jokin tietty hyvä käytäntö ei välttämättä ole asianmukainen kaikissa olosuhteissa, ja korostettava, ettei tämän osan tarkoituksena ole antaa ymmärtää, että valtioiden tulisi välttämättä noudattaa kaikkia tässä osassa esitettyjä hyviä käytäntöjä.

Hyvien käytäntöjen tarkoituksena on muun muassa auttaa valtioita täyttämään kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteensa. Sääntelyä harkittaessa on pidettävä mielessä, että valtioiden on mahdollisesti otettava huomioon myös muut kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteensa, mukaan lukien Yhdistyneiden Kansakuntien kaltaisten kansainvälisten järjestöjen jäsenien velvoitteet ja kaupan ja julkisiin hankintoihin liittyvän kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteet. Niiden on otettava huomioon myös mahdolliset toimeksiantajavaltioiden ja aluevaltioiden kahdenväliset sopimukset. Lisäksi valtioita kehoitetaan panemaan täysimääräisesti täytäntöön niitä sitovien kansainvälisten asiakirjojen asiaan liittyvät määräykset, mukaan lukien korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa sekä tuliaseita koskevat yleissopimukset. Lisäksi nyt tarkasteltavia hyviä käytäntöjä on mukautettava käytännössä erityisten olosuhteiden sekä kunkin valtion oikeusjärjestelmän ja valmiuksien mukaan.

A. Toimeksiantajavaltioita koskevat hyvät käytännöt

Turvallisuus- ja puolustusalan yritysten palveluiden hankkimista harkitsevien valtioiden on arvioitava, ovatko niiden lainsäädäntö sekä hankinta- ja sopimusmenettelyt riittäviä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten palveluiden käyttämiseksi. Tämä on erityisen tärkeää, jos toimeksiantajavaltiot käyttävät yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen palveluja sellaisessa valtiossa, jossa lainvalvonnassa tai sääntelyvalmiuksissa on puutteita.

Toimeksiantajavaltioita koskevia hyviä käytäntöjä voidaan monissa tapauksissa pitää myös yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten muiden asiakkaiden, kuten kansainvälisten järjestöjen, kansalaisjärjestöjen ja yritysten, hyvinä käytäntöinä.

Toimeksiantajavaltioiden hyviä käytäntöjä ovat muun muassa seuraavat:

I. Palvelujen määrittäminen

1. Määritetään, mitä palveluja voidaan ja mitä ei voida ulkoistaa yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille. Määrittäessään, mitä palveluja ei voida ulkoistaa, toimeksiantajavaltiot ottavat huomioon muun muassa sen, voiko jokin tietty palvelun tuottaminen johtaa siihen, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö suoranaisesti osallistuu vihollisuuksiin.

II. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valinta- ja sopimusmenettely

2. Arvioidaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen valmiuksia hoitaa tehtäviään asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisesti ottaen huomioon toteutettavan palvelun luonteesta johtuva riski, esimerkiksi

- a) hankkimalla tietoa niistä pääasiallisista palveluista, joita yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on aiemmin tuottanut;
- b) hankkimalla viitetietoja asiakkailta, joille yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on aiemmin tuottanut samankaltaisia palveluja kuin toimeksiantajavaltio aikoo hankkia;
- c) hankkimalla tietoa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen omistusrakenteesta ja tarkastamalla yrityksen ja sen johtohenkilöstön taustat ottaen huomioon suhteet alihankkijoihin, tytäryrityksiin ja yrityshankkeisiin.

3. Turvataan riittävät resurssit ja hyödynnetään alan asiantuntijoita yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valinta- ja sopimusmenettelyissä.

4. Varmistetaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valinta- ja sopimusmenettelyjen avoimuus ja valvonta. Asianmukaisia järjestelmiä voivat olla muun muassa seuraavat:

- a) julkistetaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan palveluiden hankintaa koskevat säännöt, käytännöt ja menettelytavat;
- b) julkistetaan yksittäisiä sopimuksia koskevia yleisiä tietoja, tarvittaessa kansallisen turvallisuuden, yksityisyyden suojan ja liikesalaisuuksien suojan edellyttämällä tavalla muokattuina;
- c) julkaistaan tiivistelmiä tapahtumailmoituksista tai valituksista sekä todettujen väärinkäytösten takia määrättyistä seuraamuksista, tarvittaessa kansallisen turvallisuuden, yksityisyyden suojan ja liikesalaisuuksien suojan edellyttämällä tavalla muokattuina;
- d) parlamentaaristen elinten harjoittama valvonta, mukaan lukien tällaisille elimille laadittavat vuosikertomukset tai ilmoitukset tietyistä sopimuksista.

III. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valintaperusteet

5. Hyväksytään hyvien käytäntöjen 6–13 mukaiset valintaperusteet, joihin kuuluvat sellaiset laatumittarit, joiden avulla varmistetaan asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden noudattaminen. Toimeksiantajavaltioiden tulisi harkita sen varmistamista, ettei alhaisin hinta olisi yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ainoa valintaperuste.

6. Otetaan huomioon mahdollisuuksien mukaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja sen henkilöstön aiempi toiminta, jolloin varmistetaan, että

- a) yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ei ole luotettavalla tavalla todistettu osallistuneen vakavaan rikokseen (järjestäytynyt rikollisuus, väkivaltarikokset, seksuaalirikokset, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkaukset, lahjonta ja korruptio mukaan luettuina) ja, jos yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys tai sen henkilöstö on osallistunut aiemmin lainvastaiseen toimintaan, se on korjannut asianmukaisesti tällaisen menettelyn, esimerkiksi tekemällä tehokasta yhteistyötä viranomaisten kanssa, ryhtymällä kurinpitotoimiin menettelyyn osallistuneita vastaan, ja, milloin se on ollut asianmukaista ja väärinkäytöksistä saadun näytön perusteella tarpeen, antanut asianmukaista hyvitystä henkilöille, joille on koitunut vahinkoa tästä menettelystä;

b) yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on sovellettavan lainsäädännön rajoissa kattavasti selvittänyt, missä määrin sen työntekijöistä, erityisesti niistä, joiden on työssään kannettava asetta, voidaan luotettavasti vahvistaa, etteivät nämä ole osallistuneet vakaviin rikoksiin ja ettei heitä ole sopimattoman menettelyn vuoksi erotettu asevoimista tai turvallisuusjoukoista;

c) yksityiseltä turvallisuus- ja puolustusalan yritykseltä ei ole aiemmin evätty sopimusta yrityksen tai sen henkilöstön väärinkäytöksen takia.

7. Otetaan huomioon yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen rahoitukselliset ja taloudelliset valmiudet, mukaan lukien sen valmiudet selviytyä mahdollisista tulevista vastuistaan.

8. Otetaan huomioon, onko yrityksellä ja sen henkilöstöllä tarvittavat rekisteröinnit tai luvat, tai ovatko niiden hakumenettelyt kesken.

9. Otetaan huomioon, onko yrityksellä sellaiset tarkat ja ajan tasalla olevat henkilöstö- ja omaisuusrekisterit, etenkin aseista ja ampumatarvikkeista, jotka toimeksiantajavaltio ja muut asianomaiset viranomaiset voivat pyynnöstä tarkastaa.

10. Otetaan huomioon, onko yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö sekä ennen sopimuksen mukaisen toiminnan aloittamista että jatkuvasti sen jälkeen saanut riittävästi koulutusta noudattaakseen asiaa koskevaa kansallista lainsäädäntöä, kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta, sekä asetetaan tavoitteet, joiden avulla helpotetaan koulutusvaatimusten yhdenmukaistamista ja standardointia. Koulutuksessa voidaan käsitellä yleisiä aiheita sekä nimenomaiseen tehtävään ja asiayhteyteen liittyviä aiheita ja siten valmentaa henkilöstöä tietyn sopimuksen nojalla ja tietyissä olosuhteissa toteutettaviin toimiin. Tällaisia aiheita voivat olla

- a) tuliaseiden ja muiden voimakeinojen käyttöä koskevat säännöt;
- b) kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus;
- c) uskonto-, sukupuoli- ja kulttuurisidonnaiset kysymykset ja paikallisväestön kunnioittaminen;
- d) siviiliväestön esittämien valitusten käsitteleminen ja etenkin niiden välittäminen asianomaisille viranomaisille;
- e) lahjonnan, korruption ja muiden rikosten vastaiset toimet.

Toimeksiantajavaltiot harkitsevat jatkuvasti koulutustason uudelleenarvioimista, esimerkiksi vaatimalla yksityisiltä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiltä säännöllisiä ilmoituksia.

11. Otetaan huomioon,

- a) hankkiiko yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys välineistönsä ja etenkin aseensa laillisesti;
- b) käyttääkö se välineistöä ja etenkin aseita, joita ei ole kielletty kansainvälisessä oikeudessa; ja
- c) onko se noudattanut aseiden ja ampumatarvikkeiden palauttamista ja/tai hävittämistä koskevia sopimusehtoja.

12. Kiinnitetään huomiota yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen sisäiseen organisaatioon ja sisäisiin määräyksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi

- a) kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen ja ihmisoikeuksia koskevaan kansainväliseen oikeuteen liittyvät toimintaperiaatteet ja niiden täytäntöönpano, etenkin tuliaseiden ja muiden voimakeinojen käytön yhteydessä, sekä lahjonnan, korruption ja muiden rikosten torjuntaan liittyvät toimintaperiaatteet;
- b) käytössä olevat seuranta- ja valvontajärjestelmät sekä sisäiset vastuujärjestelmät, kuten
  - i. sisäiset tutkinta- ja kurinpitäjärjestelyt tapauksissa, joissa yrityksen henkilöstön väitetään syyllistyneen väärinkäytöksiin;
  - ii. järjestelmät, joiden avulla henkilöt, joille on koitunut vahinkoa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön toiminnasta, voivat tehdä valituksen, mukaan luettuina kolmannen osapuolen valitusjärjestelmät ja väärinkäytösten ilmiantajien (whistleblower) suojelujärjestelyt; ja
  - iii. säännölliset ilmoitukset toteutetuista toimista, ilmoitukset yksittäisistä tapahtumista, ilmoitukset toimeksiantajavaltion pyynnöstä ja tietyissä olosuhteissa ilmoitukset muille asianomaisille viranomaisille;

iv. yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön ja sen alihankkijoiden velvoittaminen ilmoittamaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen johdolle tai toimivaltaiselle viranomaiselle mahdollisista väärinkäytöksistä.

13. Kiinnitetään huomiota siihen, huolehtiiko yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys henkilöstönsä hyvinvoinnista siten kuin siitä on säädetty työlainsäädännössä ja muussa asiaa koskevassa kansallisessa lainsäädännössä. Asianmukaisia menetelmiä voivat olla muun muassa seuraavat:

- a) henkilöstölle annetaan jäljennös sopimuksesta, jonka osapuolia he ovat, heidän ymmärtämällään kielellä;
- b) huolehditaan siitä, että henkilöstön palkka- ja korvausjärjestelyt ovat riittäviä ja että ne vastaavat heidän veloitteitaan ja työolojaan;
- c) omaksutaan työturvallisuutta ja -terveyttä koskevat toimintaperiaatteet;
- d) varmistetaan, että henkilöstöllä on rajoittamaton pääsy omiin matkustusasiakirjoihinsa; ja
- e) estetään lainvastainen syrjintä työssä.

IV. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kanssa tehtävien sopimusten ehdot

14. Kirjataan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kanssa tehtäviin sopimuksiin sellaiset sopimusehdot ja suorituskykyvaatimukset, joilla varmistetaan, että yritys noudattaa toimintaansa liittyvää kansallista lainsäädäntöä, kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta. Tällaisissa ehdoissa, jotka kuvastavat ja panevat täytäntöön edellä valintaperusteiksi kutsuttuja laatuvaatimuksia, voidaan ottaa huomioon

- a) aiempi toiminta (hyvä käytäntö 6);
- b) rahoitukselliset ja taloudelliset valmiudet (hyvä käytäntö 7);
- c) vaadittavat rekisteröinnit ja luvat (hyvä käytäntö 8);
- d) henkilöstö- ja omaisuusrekisterit (hyvä käytäntö 9);
- e) koulutus (hyvä käytäntö 10);
- f) välineistön ja etenkin aseiden lainmukainen hankinta ja käyttö (hyvä käytäntö 11);
- g) sisäinen organisaatio, sääntely ja vastuu (hyvä käytäntö 12);
- h) henkilöstön hyvinvointi (hyvä käytäntö 13).

Sopimusehdoissa voidaan myös määrätä, että toimeksiantajavaltio voi irtisanoa sopimuksen sopimusehtojen noudattamatta jättämisen perusteella. Ehdoissa voidaan myös yksilöidä, mitä aseita sopimuksen täytäntöönpanossa on käytettävä, ja edellyttää, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset hankkivat vaadittavat oleskeluluvat tai muut luvat aluevaltiolta ja että ne antavat vahingonkärsijälle kohtuullista hyvitystä yrityksen ja sen henkilöstön mahdollisista väärinkäytöksistä aiheutuneista vahingoista.

15. Vaaditaan sopimuksessa, että alihankkijana toimivien yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toiminnan on oltava asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaista, muun muassa seuraavasti:

- a) otetaan käyttöön alihankkijoina toimivien yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valintaa ja käyttöä koskevat perusteet ja pätevyysvaatimukset;
- b) vaaditaan yksityistä turvallisuus- ja puolustusalan yritystä osoittamaan, että alihankkijat noudattavat vastaavia vaatimuksia kuin toimeksiantajavaltion kanssa sopimuksen alun perin tehnyt yritys;
- c) varmistetaan, että yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys vastaa soveltuvin osin ja sovellettavan lainsäädännön rajoissa alihankkijoidensa toiminnasta.

16. Vaaditaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön jäsenten henkilöllisyys on voitava tunnistaa aina, kun he hoitavat sopimuksen mukaisiin velvoitteisiin liittyviä tehtäviään, jos tämä on sovitettavissa yhteen joukkojen suojelua ja annetun tehtävän turvallisuutta koskevien vaatimusten kanssa. Tunniste on

- a) voitava nähdä välimatkan päästä, jos mahdollista kyseisessä tehtävässä ja asiayhteydessä, tai tunnisteena on käytettävä henkilökorttia, jota ei voida siirtää ja joka esitetään pyynnöstä;
- b) toteutettava siten, että sen avulla voidaan erottaa selvästi toisistaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö ja sen valtion viranomaiset, jossa yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys toimii.

Saman tulisi soveltua kaikkiin yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen käyttämiin kulkuneuvoihin.

17. Sopimuksen hinnoittelua ja kestoja voidaan käyttää yhtenä keinona edistää asiaan liittyvän kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden noudattamista. Asianmukaisia menettelyjä voivat olla muun muassa seuraavat:

- a) sopimuksen mukaista suoritusta koskevat vakuudet tai takuut;
- b) taloudelliset palkkiot tai sakot ja kannustimet;
- c) mahdollisuus kilpailla lisäsopimuksista.

18. Vaaditaan aluevaltion kanssa käytyjen neuvottelujen pohjalta, että yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön on noudatettava asiaa koskevia määräyksiä ja käytäntöjä, mukaan lukien tulliaseiden ja muiden voimakeinojen käyttöä koskevat säännöt, kuten että

- a) tulliaseiden ja muiden voimakeinojen käyttö sallitaan vain, jos se on välttämätöntä itsepuolustukseksi tai kolmansien henkilöiden puolustamiseksi;
- b) toimivaltaisille viranomaisille, asianomainen hankintaviranomainen mukaan luettuna, ilmoitetaan välittömästi tilanteista, joissa on käytetty tulliaseita tai muita voimakeinoja, ja heidän kanssa tehdään yhteistyötä.

V. Noudattamisen valvonta ja vastuun varmistaminen

19. Säädetään kansallisessa laissa valtion rikosoikeudellinen toimivalta koskemaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön tekemiä kansainvälisen oikeuden ja kansallisen lainsäädännön vastaisia rikoksia, ja harkitaan, tulisiko lisäksi säätää

- a) kansallisen oikeusjärjestelmän puitteissa yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille oikeushenkilöä koskeva rikosoikeudellinen vastuu niiden tekemistä rikoksista;
- b) valtion rikosoikeudellinen toimivalta koskemaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön ulkomailta tekemiä vakavia rikoksia.

20. Otetaan käyttöön yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön epäasianmukaista ja laitonta toimintaa koskevat muut kuin rikosoikeudelliset vastuujärjestelmät, mukaan lukien

- a) sopimuseuraamukset, jotka ovat oikeassa suhteessa väärinkäytökseen nähden, esimerkiksi
  - i. sopimuksen välitön tai asteittainen irtisanominen;
  - ii. taloudelliset seuraamukset;
  - iii. yrityksen sulkeminen tulevien sopimusten ulkopuolelle, mahdollisesti määräajaksi;
  - iv. yksittäisten väärinkäytöksiin syyllistyneiden henkilöiden sulkeminen sopimuksen ulkopuolelle;
- b) asian siirtäminen toimivaltaisten tutkintaviranomaisten käsiteltäväksi;
- c) siviilioikeudellisen vastuun soveltaminen soveltuvien osin.

21. Otetaan käyttöön hyvissä käytännöissä 19 ja 20 mainittujen toimien ohella asianmukaiset hallinnolliset ja muut seurantajärjestelmät, joilla varmistetaan sopimuksen asianmukainen täytäntöönpano ja sopimuksen tehneiden yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön vastuu epäasianmukaisesta ja laittomasta toiminnasta; ja etenkin

- a) varmistetaan, että järjestelmille on kohdennettu riittävästi resursseja ja että niillä on kyky itsenäisesti tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia;

- b) varmistetaan, että paikalla toimivalla toimeksiantajavaltioiden hallituksen henkilöstöllä on valmiudet ja toimivalta valvoa, että yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys ja sen alihankkijat panevat sopimuksen asianmukaisesti täytäntöön;
- c) koulutetaan asianomaista hallituksen henkilöstöä, kuten sotilashenkilöstöä, ennakoitavissa olevaan vuorovaikutukseen yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön kanssa;
- d) kerätään tietoa sopimuksen tehneistä ja sen mukaisen toiminnan aloittaneista yksityisistä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksistä ja niiden henkilöstöstä sekä niiden tekemistä loukkauksista ja väitettyä epäasianmukaista ja laitonta toimintaa koskevista tutkimuksista;
- e) otetaan käyttöön valvontajärjestelyjä, joiden nojalla voidaan kieltää tai estää yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön tiettyjen jäsenten osallistuminen sopimuksen mukaiseen toimintaan;
- f) otetaan yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset, aluevaltiot, kotivaltiot, ammattijärjestöt, kansalaisyhteiskunta ja muut asianomaiset toimijat mukaan edistämään tietojen jakamista ja kehittämään tällaisia järjestelmiä.

22. Neuvoteltaessa aluevaltioiden kanssa sopimuksista, jotka sisältävät määräyksiä yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja niiden henkilöstön oikeudellisesta asemasta ja niitä koskevasta tuomiovallasta,

- a) kiinnitetään huomiota siihen, miten sopimukset vaikuttavat kansallisten lakien ja säädösten noudattamiseen;
- b) otetaan huomioon toimivaltaa ja koskemattomuutta koskevat kysymykset, jotta turvataan riittävä kattavuus ja väärinkäytöksiä koskevat asianmukaiset siviili- ja rikosoikeudelliset sekä hallinnolliset oikeussuojakeinot ja varmistetaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön vastuunalaisuus.

23. Tehdään yhteistyötä alue- ja kotivaltioiden tutkinta- tai sääntelyviranomaisten kanssa yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvissä yhteistä etua koskevissa kysymyksissä tarpeen mukaan.

B. Aluevaltioita koskevat hyvät käytännöt

Seuraavat hyvät käytännöt on tarkoitettu ohjaamaan aluevaltioita niiden säännellessä alueellaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön tuottamien turvallisuus- ja puolustusalan palvelujen tarjontaa. Aluevaltioiden on arvioitava, riittääkö niiden kansallinen säädöskehys varmistamaan, että yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön toiminta on asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaista, vai onko otettava käyttöön lisäjärjestelyjä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimien sääntelemiseksi.

Kun otetaan huomioon aluevaltioiden aseellisen selkkauksen aikana kohtaamat erityiset haasteet, aluevaltiot voivat hyväksyä toimeksiantajavaltiolta saamansa tiedot yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen kyvystä tehdä tehtävänsä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden, ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden ja niihin soveltuvien hyvien käytäntöjen edellyttämällä tavalla.

Aluevaltioiden hyviä käytäntöjä ovat muun muassa seuraavat:

I. Palvelujen määrittäminen

24. Määritetään, mitä palveluja yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja niiden henkilöstö saavat ja eivät saa tuottaa aluevaltioiden alueella. Määrittäessään, mitä palveluja alueella ei saada tuottaa, aluevaltiot ottavat huomioon muun muassa sen, voiko jokin tietyn palvelun tuottaminen johtaa siihen, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö suoranaisesti osallistuu vihollisuuksiin.

II. Lupa tuottaa turvallisuus- ja puolustusalan palveluja

25. Vaaditaan yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä hankkimaan lupa tuottaa turvallisuus- ja puolustusalan palveluja (lupa) aluevaltioiden alueella, ja edellytetään muun muassa, että

- a) yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset hankkivat toimiluvan ("yrityksen toimilupa") rajoitetuksi ajaksi, joka voidaan uusida, tai tiettyjä palveluja varten ("erityinen toimilupa"), ottaen huomioon hyvissä käytännöissä 31–38 esitettyjen laatuvaatimusten täyttyminen; ja/tai;
- b) luonnolliset henkilöt rekisteröityvät tai hankkivat luvan turvallisuus- tai puolustusalan palvelujen tuottamiseksi yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille.

III. Lupamenettely

26. Nimetään lupien myöntämisestä vastuussa oleva keskusviranomainen.

27. Varataan käyttöön riittävästi resursseja ja koulutettua henkilökuntaa lupien käsittelemiseksi asianmukaisesti ja kohtuullisessa ajassa.

28. Lupahakemusta käsiteltäessä arvioidaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen valmiuksia hoitaa tehtäviään asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisesti, ottaen huomioon tuotettavien palvelujen luonteesta johtuva riski, esimerkiksi

- a) hankkimalla tietoa niistä pääasiallisista palveluista, joita yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on aiemmin tuottanut;
- b) hankkimalla viitetietoja asiakkailta, joille yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on aiemmin tuottanut samankaltaisia palveluja, tai aluevaltiossa sijaitsevilta asiakkailta;
- c) hankkimalla tietoa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen omistusrakenteesta ja tarkastamalla yrityksen ja sen johtohenkilöstön taustat ottaen huomioon suhteet alihankkijoihin, tytäryrityksiin ja yrityshankkeisiin, tai hankkimalla niistä tietoa toimeksiantajavaltiolta.

29. Varmistetaan lupamenettelyn avoimuus. Asianmukaisia menettelyjä voivat olla muun muassa seuraavat:

- a) julkistetaan lupien myöntämistä koskevat säännöt ja menettelyt;
- b) julkistetaan myönnettyjä lupia koskevat yleiset tiedot, mukaan lukien luvan saaneiden yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöllisyys ja niiden henkilöstön määrä, tarvittaessa kansallisen turvallisuuden, yksityisyyden suojan ja liikesalaisuuksien suojan edellyttämällä tavalla muokattuina;
- c) julkaistaan tiivistelmiä tapahtumailmoituksista tai valituksista sekä todettujen väärinkäytösten takia annetuista seuraamuksista, tarvittaessa kansallisen turvallisuuden, yksityisyyden suojan ja liikesalaisuuksien suojan edellyttämällä tavalla muokattuina;
- d) parlamentaaristen elinten harjoittama valvonta, mukaan lukien tällaisille elimille laadittavat vuosikertomukset tai ilmoitukset tietyistä sopimuksista;
- e) julkaistaan lupia koskevat oikeudenmukaiset ja syrjimättömät hinnoittelujärjestelmät ja noudatetaan niitä.

IV. Luvan myöntämisperusteet

30. Varmistetaan, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset täyttävät tietyt laatuvaatimukset, joilla varmistetaan, että yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys ja sen henkilöstö noudattavat asiaa koskevaa kansallista lainsäädäntöä, kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta, jäljempänä mainitut laatuvaatimukset mukaan luettuina.

31. Vaaditaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja sen alihankkijana toimivan yrityksen toiminnan on oltava asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaista, jolloin varmistetaan, että

- a) yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys ilmoittaa lupaviranomaisille turvallisuus- ja puolustusalan palvelujen mahdollisesta alihankinnasta;
- b) yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys voi osoittaa, että sen alihankkijat noudattavat vastaavia vaatimuksia kuin aluevaltion luvan alun perin saanut yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys;
- c) alihankkijalla on toimilupa;
- d) yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys, jolle lupa on alun perin myönnetty, vastaa soveltuvin osin ja sovellettavan lainsäädännön rajoissa alihankkijoidensa toiminnasta.

32. Otetaan huomioon mahdollisuuksien mukaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja sen henkilöstön aiempi toiminta, jolloin varmistetaan, että

- a) yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ei ole luotettavalla tavalla todistettu osallistuneen vakavaan rikokseen (järjestäytyneet rikollisuus, väkivaltarikokset, seksuaalirikokset, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkaukset, lahjonta ja korruptio mukaan luettuina) ja, jos yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys tai sen henkilöstö on osallistunut aiemmin lainvastaiseen toimintaan, se on korjannut asianmukaisesti tällaisen menettelyn, esimerkiksi tekemällä tehokasta yhteistyötä viranomaisten kanssa, ryhtymällä kurinpitotoimiin menettelyyn osallistuneita vastaan, ja, milloin se on ollut asianmukaista ja väärinkäytöksistä saadun näytön nojalla tarpeen, antanut asianmukaista hyvitystä henkilöille, joille on koitunut vahinkoa tästä menettelystä;
- b) yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on sovellettavan lainsäädännön rajoissa kattavasti selvittänyt, missä määrin sen työntekijöistä, erityisesti niistä joiden on työssään kannettava asetta, voidaan luotettavasti vahvistaa, etteivät nämä ole osallistuneet vakaviin rikoksiin ja ettei heitä ole sopimattoman menettelyn vuoksi erotettu asevoimista tai turvallisuusjoukoista;
- c) yksityiseltä turvallisuus- ja puolustusalan yritykseltä ei ole aiemmin evätty sopimusta yrityksen tai sen henkilöstön väärinkäytöksen takia.

33. Otetaan huomioon yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen rahoitukselliset ja taloudelliset valmiudet, mukaan lukien sen valmiudet selviytyä mahdollisista tulevista vastuistaan.

34. Otetaan huomioon, onko yksityisellä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksellä sellaiset tarkat ja ajan tasalla olevat henkilöstö- ja omaisuusrekisterit, etenkin aseista ja ampumatarvikkeista, jotka aluevaltio ja muut viranomaiset voivat pyynnöstä tarkistaa.

35. Otetaan huomioon, onko yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö sekä ennen sopimuksen mukaisen toiminnan aloittamista että jatkuvasti sen jälkeen saanut riittävästi koulutusta noudattaakseen asiaa koskevaa kansallista lainsäädäntöä, kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta, sekä asetetaan tavoitteet, joiden avulla helpotetaan koulutusvaatimusten yhdenmukaistamista ja standardointia. Koulutuksessa voidaan käsitellä yleisiä aiheita sekä nimenomaiseen tehtävään ja asiayhteyteen liittyviä aiheita ja siten valmentaa henkilöstöä tietyn sopimuksen nojalla ja tietyissä olosuhteissa toteutettaviin toimiin. Tällaisia aiheita voivat olla

- a) aseiden ja muiden voimakeinojen käyttöä koskevat säännöt;
- b) kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus;
- c) uskonto-, sukupuoli- ja kulttuurisidonnaiset kysymykset ja paikallisväestön kunnioittaminen;
- d) valitusten käsitteleminen;
- e) lahjonnan, korruption ja muiden rikosten vastaiset toimet.

Aluevaltiot harkitsevat jatkuvasti koulutustason uudelleenarvioimista, esimerkiksi vaatimalla yksityisiltä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiltä säännöllisiä ilmoituksia.

36. Evätään lupa yksityiseltä turvallisuus- ja puolustusalan yritykseltä, jonka aseet on hankittu laittomasti tai jonka aseiden käyttö on kielletty kansainvälisessä oikeudessa.

37. Kiinnitetään huomiota yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen sisäiseen organisaatioon ja sisäisiin määräyksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi

a) kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen ja ihmisoikeuksia koskevaan kansainväliseen oikeuteen liittyvät toimintaperiaatteet ja niiden täytäntöönpano, etenkin tuliaseiden ja muiden voimakeinojen käytön yhteydessä, sekä lahjonnan ja korruption torjuntaan liittyvät toimintaperiaatteet;

b) käytössä olevat seuranta- ja valvontatoimet sekä sisäiset vastuujärjestelmät, kuten

i. sisäiset tutkinta- ja kurinpitojärjestelyt tapauksissa, joissa yrityksen henkilöstön väitetään syyllistyneen väärinkäytöksiin;

ii. järjestelmät, joiden avulla henkilöt, joille on koitunut vahinkoa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön toiminnasta, voivat tehdä valituksen, mukaan luettuina kolmannen osapuolen valitusjärjestelmät ja väärinkäytösten ilmiantajien (whistleblower) suojelujärjestelyt;

iii. tehtävän suorittamista koskevat säännölliset ilmoitukset ja/tai ilmoitukset yksittäisistä tapahtumista;

iv. yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön ja sen alihankkijoiden velvoittaminen ilmoittamaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen johdolle tai toimivaltaiselle viranomaiselle mahdollisista väärinkäytöksistä.

38. Kiinnitetään huomiota siihen, huolehtiiko yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys henkilöstönsä hyvinvoinnista.

39. Lupien myöntämisestä ja luonnollisten henkilöiden rekisteröinnistä päätettäessä kiinnitetään huomiota hyviin käytäntöihin 32 (aiempi toiminta) ja 35 (koulutus).

V. Lupaehdot

40. Otetaan käyttöön lupaehdot, joilla varmistetaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja sen henkilöstön toiminta on jatkuvasti sen toimintaan liittyvän kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaista. Milloin se on asianmukaista, ehdoissa vaaditaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja sen henkilöstön on täytettävä laatuvaatimukset, joihin viitataan edellä yleisen ja/tai erityisen toimiluvan myöntämisen perusteina ja jotka koskevat seuraavia näkökohtia:

a) aiempi toiminta (hyvä käytäntö 32);

b) rahoituskelliset ja taloudelliset valmiudet (hyvä käytäntö 33);

c) henkilöstö- ja omaisuusrekisterit (hyvä käytäntö 34);

d) koulutus (hyvä käytäntö 35);

e) lainmukaiset hankinnat (hyvä käytäntö 36);

f) sisäinen organisaatio, sääntely ja vastuu (hyvä käytäntö 37);

g) henkilöstön hyvinvointi (hyvä käytäntö 38);

41. Asetetaan vaatimukseksi, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen on maksettava takuu, jonka se menettää, jos se syyllistyy väärinkäytökseen tai rikkoo lupaehtoja, edellyttäen, että yritykselle on annettu oikeudenmukainen mahdollisuus kumota väitteet ja korjata ongelmat.

42. Määritetään erityisiä toimilupia myönnettäessä yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön ja välineistön enimmäismäärä, jonka katsotaan oleva välttämätön palvelujen tuottamiseksi.

VI. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön tuottamia palveluja koskevat säännöt

43. Annetaan asianmukaiset määräykset yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön tuliaseiden ja muiden voimakeinojen käytöstä, esimerkiksi

a) tuliaseiden ja muiden voimakeinojen käyttö sallitaan vain, jos se on välttämätöntä itsepuolustukseksi tai kolmansien henkilöiden puolustamiseksi;

b) edellytetään, että toimivaltaisille viranomaisille ilmoitetaan välittömästi tilanteista, joissa on käytetty tuliaseita tai muita voimakeinoja, ja että heidän kanssaan tehdään yhteistyötä.

44. Otetaan käyttöön yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön aseiden hallussapitoa koskevat asianmukaiset säännöt, esimerkiksi

a) rajoitetaan niiden aseiden ja ampumatarvikkeiden tyyppejä ja määrää, joita yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys voi tuoda maahan, pitää hallussaan tai hankkia;

b) vaaditaan, että aseet ja niiden sarjanumerot ja kaliiberi sekä ampumatarvikkeet on rekisteröitävä toimivaltaiselle viranomaiselle;

c) vaaditaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön on hankittava hallussapitolupa, joka on näytettävä pyydettyäessä;

d) rajoitetaan niiden työntekijöiden määrää, joiden sallitaan kantaa asetta tietyssä tilanteessa tai tietyllä alueella;

e) vaaditaan, että aseet ja ampumatarvikkeet on säilytettävä varmassa ja turvallisessa säilössä henkilöstön työajan ulkopuolella;

f) vaaditaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilökunta kantaa työaikanaan ainoastaan luvallisia aseita;

g) valvotaan aseiden ja ampumatarvikkeiden hallussapitoa ja käyttöä toimeksiannon päättymisen jälkeen, aseiden ja ampumatarvikkeiden palauttaminen lähtöpaikkaan tai muu asianmukainen hävittäminen mukaan luettuna.

45. Vaaditaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen jäsenten henkilöllisyys on voitava tunnistaa aina, kun he hoitavat sopimuksen mukaisiin velvoitteisiin liittyviä tehtäviään, jos tämä on sovitettavissa yhteen joukkojen suojelua ja annetun tehtävän turvallisuutta koskevien vaatimusten kanssa. Tunniste on

a) voitava nähdä välimatkan päästä, jos mahdollista kyseisessä tehtävässä ja asiayhteydessä, tai tunnisteena on käytettävä henkilökorttia, jota ei voida siirtää ja joka esitetään pyynnöstä;

b) toteutettava siten, että sen avulla voidaan erottaa selvästi toisistaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö ja sen valtion viranomaiset, jossa yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys toimii.

Samantyyppisiä tuloksia soveltaa kaikkiin yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen käyttämiin kulkuneuvoihin.

VII. Noudattamisen valvonta ja vastuun varmistaminen

46. Valvotaan lupaehtojen noudattamista ja erityisesti

a) perustetaan tai nimetään valvontaviranomainen, jolla on riittävät resurssit;

b) varmistetaan, että siviiliväestölle tiedotetaan käytännösäännöistä, joita yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten on noudatettava, ja saatavilla olevista valitusjärjestelmistä;

c) pyydetään paikallisviranomaisia ilmoittamaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten tai niiden henkilöstön väärinkäytöksistä;

d) tutkitaan väärinkäytöksiä koskevat ilmoitukset.

47. Annetaan yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille oikeudenmukainen mahdollisuus vastata väitteisiin, joiden mukaan ne ovat toimineet ilman lupaa tai luvan vastaisesti.

48. Määrätään hallinnollisia toimia, jos yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen todetaan toimineen ilman lupaa tai luvan vastaisesti. Tällaisia toimia voivat olla seuraavat:

a) peruutetaan tai keskeytetään lupa taikka määrätään yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys luvan peruuttamisen tai keskeyttämisen uhalla määrääjässä korjaamaan tilanne;

b) siirretään yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön tietyt jäsenet tehtävistään luvan peruuttamisen tai keskeyttämisen uhalla;

- c) kielletään hakemasta lupaa uudelleen tulevaisuudessa tai määräaikana;
- d) takuun tai vakuuden menetys;
- e) taloudelliset seuraamukset.

49. Säädetään kansallisessa laissa valtion rikosoikeudellinen toimivalta koskemaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön tekemiä kansainvälisen oikeuden ja kansallisen lainsäädännön vastaisia rikoksia, ja harkitaan, tulisiko lisäksi säätää kansallisen oikeusjärjestelmän puitteissa yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille oikeushenkilöä koskeva rikosoikeudellinen vastuu niiden tekemistä rikoksista.

50. Otetaan käyttöön yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja sen henkilöstön epäasianmukaista ja laitonta toimintaa koskevat muut kuin rikosoikeudelliset vastuujärjestelmät, mukaan lukien

- a) siviilioikeudellisen vastuun soveltaminen;
- b) muut vaatimukset, joiden mukaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten tai niiden asiakkaiden on annettava hyvitystä niille, joille on koitunut vahinkoa kyseisten yritysten tai niiden henkilöstön väärinkäytösten takia.

51. Neuvoteltaessa toimeksiantajavaltioiden kanssa sopimuksista, jotka sisältävät määräyksiä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön oikeudellisesta asemasta ja niitä koskevasta toimivallasta,

- a) kiinnitetään huomiota siihen, miten sopimukset vaikuttavat kansallisten lakien ja määräysten noudattamiseen;
- b) otetaan huomioon toimivaltaa ja koskemattomuutta koskevat kysymykset, jotta turvataan riittävä kattavuus ja väärinkäytöksiä koskevat asianmukaiset siviili- ja rikosoikeudelliset sekä hallinnolliset oikeussuojakeinot ja varmistetaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön vastuunalaisuus.

52. Tehdään yhteistyötä toimeksiantaja- ja kotivaltioiden tutkinta- ja sääntelyviranomaisten kanssa yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvissä yhteistä etua koskevissa kysymyksissä.

C. Kotivaltioita koskevat hyvät käytännöt

Seuraavat hyvät käytännöt on tarkoitettu ohjaamaan kotivaltioita yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön ulkomailla tuottamien turvallisuus- ja puolustusalan palvelujen tarjonnan sääntelyssä ("vientii"). On huomattava, että myös muut sääntelyä koskevat hyvät käytännöt – kuten standardien sääntely ammattijärjestöjen ja kansainvälisen yhteistyön avulla – voivat nekin ohjata yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten sääntelyä, mutta niitä ei ole käsitelty tässä yhteydessä.

Kotivaltioiden on arvioitava, mahdollistaako niiden kansallinen – keskushallinnon tai liittovaltion – lainsäädäntö riittävästi sen, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja niiden henkilöstö noudattavat toimintaansa liittyvää kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta, vai olisiko niiden aiheellista ryhtyä lainsäädäntötoimiin kannustaakseen niiden noudattamista, ottaen huomioon kunkin valtion yksityisen turvallisuus- ja puolustuspalvelualan koon ja luonteen. Lupa- tai sääntelyjärjestelmän laajuutta ja luonnetta tarkastellessaan kotivaltioiden on kiinnitettävä erityistä huomiota asianomaisten sopimus- ja aluevaltioiden sääntelyjärjestelmiin, jotta vältytään järjestelmien päällekkäisyyksiltä ja keskitetään toimet aloihin, joilla on erityistä merkitystä kotivaltioille.

Kotivaltioiden hyviä käytäntöjä ovat muun muassa seuraavat:

I. Palvelujen määrittäminen

53. Määritetään, mitä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten tarjoamia palveluja voidaan tai ei voida viedä ulkomaille. Määrittäessään, mitä palveluja ei voida viedä ulkomaille, kotivaltiot ottavat huomioon muun muassa sen, voiko tietty palvelu johtaa siihen, että turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö suoranaisesti osallistuu vihollisuuksiin.

II. Lupajärjestelmän perustaminen

54. Harkitaan turvallisuus- ja puolustusalan palvelujen ulkomaille viemistä koskevan lupajärjestelmän perustamista, esimerkiksi siten, että vaaditaan sitä varten toimilupa ("yrityksen toimilupa"), joka on voimassa rajoitetun ajan, joka voidaan uusua, tai tiettyjä palveluja koskeva toimilupa ("erityinen toimilupa") tai muunlainen lupa ("vientilupa"). Hyvissä käytännöissä 57–67 esitetään tällaiseen mahdollisesti käyttöön otettavaan järjestelmään sisällytettävät menettelyt, laatuvaatimukset ja ehdot.

55. Säännellään asianmukaisella tavalla yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten vastuusta aseistaan ja ampumatarvikkeistaan sekä niiden viennistä ja takaisintuonnista.

56. Yhdenmukaistetaan lupajärjestelmiä ja päätöksiä muiden valtioiden lupajärjestelmien ja päätösten kanssa ja otetaan huomioon lupajärjestelmiä koskevat alueelliset lähestymistavat.

III. Lupamenettely

57. Arvioidaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valmiuksia hoitaa tehtäviään asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisesti ottaen huomioon toteutettavan palvelun luonteesta johtuva riski, esimerkiksi

- a) hankkimalla tietoa niistä pääasiallisista palveluista, joita yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on aiemmin tuottanut;
- b) hankkimalla viitetietoja asiakkailta, joille yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on aiemmin tuottanut samankaltaisia palveluja, tai aluevaltiossa sijaitsevilta asiakkailta;
- c) hankkimalla tietoa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen omistusrakenteesta ja tarkastamalla yrityksen ja sen henkilöstön taustat ottaen huomioon suhteet alihankkijoihin, tytäryrityksiin ja yrityshankkeisiin.

58. Varataan käyttöön riittävästi resursseja ja koulutettua henkilökuntaa lupien käsittelemiseksi asianmukaisesti ja kohtuullisessa ajassa.

59. Varmistetaan lupamenettelyn avoimuus. Asianmukaisia menettelyjä voivat olla muun muassa seuraavat:

- a) julkistetaan lupien myöntämistä koskevat säännöt ja menettelyt;
- b) julkistetaan yksittäisiä lupia koskevia yleisiä tietoja, tarvittaessa kansallisen turvallisuuden, yksityisyyden suojan ja liikesalaisuuksien suojan edellyttämällä tavalla muokattuina;
- c) parlamentaaristen elinten harjoittama valvonta, mukaan lukien tällaisille elimille laadittavat vuosikertomukset tai ilmoitukset tietyistä sopimuksista;
- d) julkaistaan lupia koskevat oikeudenmukaiset ja syrjimättömät hinnoittelujärjestelmät ja noudatetaan niitä.

IV. Luvan myöntämisperusteet

60. Otetaan huomioon yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja sen henkilöstön aiempi toiminta, jolloin varmistetaan, että

- a) yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ei ole luotettavalla tavalla todistettu osallistuneen vakavaan rikokseen (järjestäytynyt rikollisuus, väkivaltarikokset, seksuaalirikokset, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkaukset, lahjonta ja korruptio mukaan luettuina) ja, jos yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys tai sen henkilöstö on osallistunut aiemmin lainvastaiseen toimintaan, se on korjannut asianmukaisesti tällaisen menettelyn, esimerkiksi tekemällä tehokasta yhteistyötä viranomaisten kanssa, ryhtymällä kurinpitotoimiin menettelyyn osallistuneita vastaan ja, milloin se on ollut asianmukaista ja

väärinkäytöksistä saadun näytön nojalla tarpeen, antanut asianmukaista hyvitystä henkilöille, joille on koitunut vahinkoa tästä menettelystä;

- b) yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys on sovellettavan lainsäädännön rajoissa kattavasti selvittänyt, missä määrin sen työntekijöistä, erityisesti niistä, joiden on työssään kannettava asetta, voidaan luotettavasti vahvistaa, etteivät nämä ole osallistuneet vakaviin rikoksiin ja ettei heitä ole sopimattoman menettelyn vuoksi erotettu asevoimista tai turvallisuusjoukoista;
- c) yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen lupaa ei ole aiemmin peruutettu yrityksen tai sen henkilöstön väärinkäytösten takia.

61. Otetaan huomioon yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen rahoitukselliset ja taloudelliset valmiudet, mukaan lukien sen valmiudet selviytyä mahdollisista tulevista vastuistaan.

62. Otetaan huomioon, onko yksityisellä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksellä sellaiset tarkat ja ajan tasalla olevat henkilöstö- ja omaisuusrekisterit, etenkin aseista ja ampumatarvikkeista, jotka toimivaltaiset viranomaiset voivat pyynnöstä tarkistaa.

63. Otetaan huomioon, onko yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö sekä ennen sopimuksen mukaisen toiminnan aloittamista että jatkuvasti sen jälkeen saanut riittävästi koulutusta noudattaakseen asiaa koskevaa kansallista lainsäädäntöä, kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta, ja asetetaan tavoitteet, joiden avulla helpotetaan koulutusvaatimusten yhdenmukaistamista ja standardointia. Koulutuksessa voidaan käsitellä yleisiä aiheita sekä nimenomaiseen tehtävään ja asiayhteyteen liittyviä aiheita ja siten valmentaa henkilöstöä tietyn sopimuksen nojalla ja tietyissä olosuhteissa toteutettaviin toimiin. Tällaisia aiheita voivat olla

- a) tuliaseiden ja muiden voimakeinojen käyttöä koskevat säännöt;
- b) kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus;
- c) uskonto-, sukupuoli- ja kulttuurisidonnaiset kysymykset ja paikallisväestön kunnioittaminen;
- d) valitusten käsittely;
- e) lahjonnan, korruption ja muiden rikosten vastaiset toimet.

Kotivaltiot harkitsevat jatkuvasti koulutustason uudelleenarvioimista, esimerkiksi vaatimalla yksityisiltä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiltä säännöllisiä ilmoituksia.

64. Kiinnitetään huomiota siihen, onko yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen välineistö, erityisesti sen aseet, hankittu laillisesti ja onko tämän välineistön käyttö kansainvälisen oikeuden mukaan sallittua.

65. Kiinnitetään huomiota yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen sisäiseen organisaatioon ja sisäisiin määräyksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi

- a) kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen ja ihmisoikeuksia koskevaan kansainväliseen oikeuteen liittyvät toimintaperiaatteet ja niiden täytäntöönpano;
- b) käytössä olevat seuranta- ja valvontajärjestelmät sekä sisäiset vastuujärjestelmät, kuten
  - i. sisäiset tutkinta- ja kurinpitojärjestelyt tapauksissa, joissa yrityksen henkilöstön väitetään syyllistyneen väärinkäytöksiin;
  - ii. järjestelmät, joiden avulla henkilöt, joille on koitunut vahinkoa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön toiminnasta, voivat tehdä valituksen, mukaan luettuina kolmannen osapuolen valitusjärjestelmät ja väärinkäytösten ilmiantajien (whistleblower) suojelujärjestelyt.

66. Kiinnitetään huomiota siihen, huolehtiiko yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys henkilöstönsä hyvinvoinnista siten kuin on säädetty työlaainsäädännössä ja muussa asiaa koskevassa kansallisessa lainsäädännössä.

V. Yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille myönnettävien lupien ehdot

67. Otetaan käyttöön lupaehdot, joilla varmistetaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen ja sen henkilöstön toiminta on sen toimintaan liittyvän kansallisen lainsäädännön, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaista. Tällaisissa ehdoissa, jotka kuvastavat ja panevat täytäntöön edellä luvan myöntämisperusteiksi kutsuttuja laatuvaatimuksia, voidaan ottaa huomioon

- a) aiempi toiminta (hyvä käytäntö 60);
- b) rahoitukselliset ja taloudelliset valmiudet (hyvä käytäntö 61);
- c) henkilöstö- ja omaisuusrekisterit (hyvä käytäntö 62);
- a) koulutus (hyvä käytäntö 62);
- e) lainmukaiset hankinnat (hyvä käytäntö 64);
- f) sisäinen organisaatio, sääntely ja vastuu (hyvä käytäntö 65);
- g) henkilöstön hyvinvointi (hyvä käytäntö 66).

VI. Noudattamisen valvonta ja vastuun varmistaminen

68. Valvotaan lupaehtojen noudattamista erityisesti luomalla läheiset suhteet lupia myöntävien viranomaisten ja ulkomailla olevien edustajien ja/tai toimeksiantajavaltion tai aluevaltion viranomaisten välillä.

69. Määrätään seuraamuksia yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille, jotka toimivat ilman lupaa tai lupaehtojen vastaisesti, esimerkiksi

- a) peruutetaan tai keskeytetään lupa taikka määrätään yksityinen turvallisuus- ja puolustusalan yritys luvan peruuttamisen tai keskeyttämisen uhalla määrääjässä korjaamaan tilanne;
- b) kielletään hakemasta lupaa uudelleen tulevaisuudessa tai määräaikana;
- c) määrätään siviili- ja rikosoikeudellisista sakoista ja rangaistuksista.

70. Tuetaan aluevaltioita yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevien tehokkaiden valvontajärjestelmien käyttöönotossa.

71. Säädetään kansallisessa laissa valtion rikosoikeudellinen toimivalta koskemaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön tekemiä kansainvälisen oikeuden ja kansallisen lainsäädännön vastaisia rikoksia, ja harkitaan, tulisiko lisäksi säätää

- a) kansallisen oikeusjärjestelmän puitteissa yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille oikeushenkilöä koskeva rikosoikeudellinen vastuu niiden tekemistä rikoksista;
- b) valtion rikosoikeudellinen toimivalta koskemaan yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön ulkomailla tekemiä vakavia rikoksia.

72. Otetaan käyttöön yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön epäasianmukaista ja laitonta toimintaa koskevat muut kuin rikosoikeudelliset vastuujärjestelmät, mukaan lukien

- a) siviilioikeudellisen vastuun soveltaminen;
- b) muut vaatimukset, joiden mukaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten on annettava hyvitystä niille, joille on koitunut vahinkoa kyseisten yritysten tai niiden henkilöstön väärinkäytösten takia.

73. Tehdään yhteistyötä toimeksiantaja- ja aluevaltioiden tutkinta- ja sääntelyviranomaisten kanssa yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyvissä yhteisissä kysymyksissä tarpeen mukaan.

SELVENTÄVÄT HUOMAUTUKSET

Sisällysluettelo

Montreux'n asiakirja lyhyesti	35
Mikä se on?	35
Mitä sillä tehdään?	35
Miksi se on hyödyllinen?	35
Montreux'n asiakirjan keskeiset säännöt ja hyvät käytännöt	36
Soveltamisala	36
Valtion velvoitteet, joita ei voida siirtää	36
Velvollisuus varmistaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattaminen	37
Ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamista koskeva velvoite	38
Rikosoikeudellisen vastuun varmistamista koskeva velvoite	39
Valtioiden vastuu yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimista	40
Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten velvollisuudet yrityksinä	40
Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön asema	41
Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön suojelu hyökkäyksiltä	41
Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön oikeudet ja velvoitteet	42
Johdon rikosoikeudellinen vastuu	42
Montreux'n asiakirjaa koskevia kysymyksiä ja vastauksia	44
Miksi yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin kiinnitetään huomiota humanitaariselta kannalta?	44
Mitä eroa on yksityisillä puolustusalan yrityksillä ja yksityisillä turvallisuusalan yrityksillä?	44
Mainitaanko missään kansainvälisessä sopimuksessa suoraan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten oikeuksia ja velvoitteita?	44
Toimivatko yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset oikeudellisessa tyhjiössä?	44
Milloin Montreux'n asiakirjaa sovelletaan?	44
Mitä yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyviä sääntöjä sovelletaan valtioihin?	45
Mitä sääntöjä sovelletaan yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin ja niiden henkilöstöön?	45
Pidetäänkö aseistettua yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen työntekijää siviilihenkilönä, joka tästä syystä nauttii Geneven yleissopimusten mukaista siviilihenkilön suojelua?	45
Ovatko yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät palkkasotureita?	46
Kenellä on toimivalta syyttää sotarikoksista epäiltyjä?	46
Miten Montreux'n asiakirja parantaa siviilihenkilöiden suojelua aseellisissa selkkauksissa?	46
Oikeuttaako Montreux'n asiakirja yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimet?	47
Miten Montreux'n asiakirja syntyi?	47
Miksi vain 17 valtiota osallistui Montreux'n asiakirjan laadintaan?	47
Voivatko muut olla osallisina Montreux'n asiakirjassa?	48
Miksi Montreux'n asiakirja ei ole kansainvälinen sopimus?	48
Mikä on Montreux'n asiakirjan seuraava askel?	48
Mitä hyötyä Montreux'n asiakirjasta voi olla sinulle?	49
Valtion virkamiehet	49
Kansainvälisten järjestöjen virkamiehet	49
Kansanedustajat	49
Kansalaisjärjestöt	49
Yritykset	49
Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät	49

Montreux'n asiakirja lyhyesti

Mikä se on?

Montreux'n asiakirja on hallitustenvälinen asiakirja, jonka tarkoituksena on edistää kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden noudattamista aina, kun yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset toimivat aseellisissa selkkauksissa. Asiakirja ei ole itsessään oikeudellisesti sitova, vaan siihen on koottu erilaisia asioita koskevia kansainvälisoikeudellisia velvoitteita ja hyviä käytäntöjä.

Montreux'n asiakirja on Sveitsin hallituksen ja Punaisen Ristin kansainvälisen komitean käynnistämän kansainvälisen prosessin tulos. Asiakirja sai lopullisen muotonsa 17 valtion yksimielisellä päätöksellä 17. syyskuuta 2008. Nämä valtiot ovat Afganistan, Angola, Australia, Etelä-Afrikka, Irak, Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyt kuningaskunta, Itävalta, Kanada, Kiina, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Sierra Leone, Sveitsi, Ukraina ja Yhdysvallat. Osallistujamaiden määrä kasvaa tasaisesti.

Ajantasaista tietoa osallistumisesta saa osoitteesta www.eda.admin.ch/psc.

Mitä sillä tehdään?

Montreux'n asiakirjassa ...

- palautetaan mieleen valtioiden, yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön keskeiset kansainvälisoikeudelliset velvoitteet aseellisissa selkkauksissa;
- esitetään hyviä käytäntöjä, joilla pyritään auttamaan valtioita ryhtymään kansallisiin toimiin velvoitteidensa täyttämiseksi;
- korostetaan kolmentyyppisten valtioiden velvoitteita: toimeksiantajavaltiot (valtiot, jotka käyttävät yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä), aluevaltiot (valtiot, joiden alueella yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset toimivat) ja kotivaltiot (valtiot, joissa yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kotipaikka sijaitsee);
- selvennetään, että valtioiden on varmistettava, että kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta noudatetaan; ne ovat siten velvollisia ryhtymään toimiin, joilla estetään yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten väärinkäytökset ja varmistetaan vastuu rikollisesta toiminnasta;
- palautetaan mieleen, että kansainvälinen humanitaarinen oikeus sitoo yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä ja niiden henkilöstöä ja että niiden on asemastaan riippumatta noudatettava aina tämän oikeuden sääntöjä aseellisissa selkkauksissa;
- palautetaan mieleen, että yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön väärinkäytökset voivat johtaa kahdentyyppiseen vastuuseen: ensinnäkin rikokseen syyllistyneiden henkilöiden ja heidän esimiestensä rikosoikeudelliseen vastuuseen ja toiseksi väärinkäytöksiä koskevat ohjeet antaneen tai väärinkäytöstä ohjanneen tai valvoneen valtion vastuuseen;
- annetaan hallituksille välineitä valvoa tehokkaasti yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä, esimerkiksi sopimusten tai lupajärjestelmien avulla.

Miksi se on hyödyllinen?

Montreux'n asiakirja on hyödyllinen, koska se parantaa niiden ihmisten suojelua, joihin aseelliset selkkaukset vaikuttavat. Asiakirja parantaa suojelua selventämällä ja tukemalla kansainvälistä oikeutta, edistämällä yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevien, kansainvälisen oikeuden noudattamisen lujittamiseen tähtäävien kansallisten säädösten ja määräysten antamista ja antamalla ohjeita siitä, miten tämä pitäisi tehdä aiemmat kokemukset huomioon ottaen.

Montreux'n asiakirjan keskeiset säännöt ja hyvät käytännöt

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus sääntelee aseellisten selkkausten osapuolten toimintaa. Myös ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus antaa suojaa aseellisissa selkkauksissa. Suurin osa Montreux'n asiakirjaan kootuista säännöistä (jotka on esitetty lausumina) ja hyvistä käytännöistä (HK) on peräisin kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta ja ihmisoikeuksia koskevasta kansainvälisestä oikeudesta. Kansainvälisen oikeuden muut alat, kuten valtiovastuuta koskeva kansainvälinen oikeus ja kansainvälinen rikosoikeus, toimivat myös asiakirjan perustana.

Soveltamisala

Montreux'n asiakirjan johdannossa todetaan, että asiakirja kehitettiin aseellisia selkkauksia silmällä pitäen. Kansainvälistä humanitaarista oikeutta sovelletaan ainoastaan aseellisissa selkkauksissa. Montreux'n asiakirja ei kuitenkaan koske pelkästään aseellisia selkkauksia. Suurin osa mainituista hyvistä käytännöistä (esimerkiksi yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevan lupajärjestelmän perustaminen) on suositeltavaa ottaa käyttöön rauhan aikana.

Montreux'n asiakirjan tärkeimmät kohteet

Montreux'n asiakirjassa korostetaan velvoitteita, jotka kuuluvat kolmentyyppisille valtioille:

- toimeksiantajavaltiot (valtiot, jotka käyttävät yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä),
- aluevaltiot (valtiot, joiden alueella yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset toimivat) ja
- kotivaltiot (valtiot, joissa yksityisillä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksillä on kotipaikka).

Vaikka nämä kolmentyyppiset valtiot ovat tärkeimmät kohderyhmät, asiakirja sisältää myös osia, jotka on tarkoitettu kaikille valtioille ja kansainvälisille järjestöille sekä yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille ja niiden henkilöstölle.

Valtion velvoitteet, joita ei voida siirtää

Lausumassa 1 todetaan, että toimeksiantajavaltiot säilyttävät kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteensa, vaikka ne sopivat tiettyjen toimien ulkoistamisesta yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille. Se, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ovat yksityisiä yrityksiä eivätkä valtion viranomaisia, ei vapauta valtioita kansainvälisistä velvoitteistaan. Ne eivät esimerkiksi saa aloittaa sotaa Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan vastaisesti.

Se, että joitakin valtion velvoitteita ei voida siirtää, on erityisen tärkeää miehitystilanteissa. Vaikka valtio miehittää vieraan alueen ja käyttää yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä tiettyjen tehtävien suorittamiseen (turvallisuuden varmistaminen, logistinen tuki, säilöissäpitopaikkojen vartiointi), miehittäjävaltiolla on silti velvoitteita miehitetyn alueen väestöä kohtaan. Sen on taattava miehitetyn alueen yleinen järjestys ja väestön turvallisuus.

Lausumassa 2 muistutetaan valtioita siitä, että niiden vapautta ulkoistaa toimintoja yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille on rajoitettu. Kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa valtion viranomaisia vaaditaan suorittamaan tietyt toiminnot itse, joten niiden ulkoistaminen olisi oikeudenvastaista. Esimerkkinä voidaan mainita sotavankileirien ja siviilien internointipaikkojen valvonta. Vaikka tietyt hallinnolliset tehtävät voidaan ulkoistaa, kokonaisvastuu on säilytettävä valtion viranomaisilla.

Vastaavat hyvät käytännöt

➤ Sen lisäksi, että kansainvälinen oikeus kieltää tiettyjen palvelujen ulkoistamisen, valtiot voivat halutessaan rajoittaa niitä palveluja, joita yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset voivat suorittaa. Selvyyden vuoksi hyvänä käytäntönä voidaan pitää sellaisten palvelujen määrittämistä, joita yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset voivat tuottaa [HK 1, 24, 53]. Eryistä huomiota on kiinnitettävä siihen, joutuvatko yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset osallistumaan suoranaisesti vihollisuuksiin (toisin sanoen taistelutoimintaan ja muihin sotilasoperaatioihin) palvelun takia.¹

Velvollisuus varmistaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattaminen

Lausumissa 3, 9, 14 ja 18 korostetaan vuoden 1949 Geneven neljän yleissopimuksen yhteisessä 1 artiklassa valtioille asetettua yleistä velvoitetta, jonka mukaan niiden on varmistettava kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattaminen. Tämä yleinen velvoite on tärkeä, sillä sen nojalla valtioiden on paitsi itse pidätyttävä rikkomasta kansainvälistä humanitaarista oikeutta, myös ryhdyttävä toimiin varmistaakseen, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset, jotka ovat valtiosta erillisiä yksiköitä, noudattavat tätä oikeutta. Velvoite on yleismaailmallinen ja koskee kaikkia valtioita.

Toimeksiantajavaltioilla on erityisen hyvät edellytykset varmistaa, että kansainvälistä humanitaarista oikeutta noudatetaan. Valitessaan yrityksiä ja tehdessään sopimuksia niiden kanssa toimeksiantajavaltioiden on suhteellisen helppo vaikuttaa siihen, miten yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset toimivat kentällä. Toimeksiantajavaltioilla on oikeudellinen velvoite varmistaa sopimuksessa, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja niiden henkilöstö ovat tietoisia velvoitteistaan, kun ne lähetetään konfliktitilanteisiin, ja että henkilöstö saa asianmukaista koulutusta.

Toimeksiantajavaltioita koskevat vastaavat hyvät käytännöt

➤ Otetaan käyttöön yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskeva valinta- ja sopimusmenettely [HK 2] ja varmistetaan sen avoimuus ja valvonta [HK 4].

➤ Hyväksytään yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten valintaa koskevat laatuvaatimukset, joilla varmistetaan, että asiaa koskevaa kansallista lainsäädäntöä, kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta noudatetaan [HK 5].

➤ Valitaan yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset seuraavin perustein: aiempi toiminta; saadut tarvittavat luvat; henkilö- ja omaisuusrekisterit; riittävä koulutus kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden alalla; välineistön (erityisesti aseiden) hankinnan ja käytön laillisuus sekä asianmukaiset sisäiset toimintaperiaatteet [HK 6–12].

➤ Sisällytetään sopimukseen velvoite noudattaa valintaperusteita ja vaaditaan erityisesti, että kansainvälistä humanitaarista oikeutta noudatetaan [HK 14] ja että myös alihankkijoiden on sitä noudatettava [HK 15]. Sopimuksen ehdoissa on myös määrittävä, että sopimuksen tehneet yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset varmistavat, että yrityksen henkilöstön jäsenten henkilöllisyys voidaan tunnistaa, kun he suorittavat tehtäviään [HK 16].

---

¹ ICRC on julkaissut hiljattain asiakirjan, jossa ohjeistetaan tulkitsemaan suoranaisen vihollisuuksiin osallistumisen käsitettä kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa: *An Interpretative Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under IHL*, ks.: <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/direct-participation-ihl-article-020609>.

➤ Valvotaan sopimusten noudattamista ja varmistetaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten vastuu, esimerkiksi säätämällä rikoksia koskevasta kansallisesta toimivallasta tai sisällyttämällä sopimuksiin sopimussakkoehoja [HK 19–23].

Myös **aluevaltioilla** on hyvät edellytykset vaikuttaa yritysten toimintaan. Niillä on alueelliseen suvereniteettiinsa perustuva valta määrätä yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevia rajoituksia kansallisella lailla. Käynnissä oleva aseellinen selkkäus voi kuitenkin käytännössä rajoittaa merkittävästi sitä, mitä aluevaltio voi tehdä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamisen varmistamiseksi. Jotkut valtion alueen osista eivät ehkä ole enää riittävästi sen hallinnassa.

Aluevaltioita koskevat vastaavat hyvät käytännöt

➤ Otetaan käyttöön lupajärjestelmä, jossa yrityksiä vaaditaan hankkimaan toimilupa tai hakemaan tiettyjä palveluja koskevaa lupaa [HK 25 a]. Aluevaltiot voivat myös rekisteröidä luonnollisten henkilöiden lupia tai myöntää lupia luonnollisille henkilöille [HK 25 b].

➤ Otetaan käyttöön yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskeva valintamenettely, jossa sovelletaan vastaavia valintaperusteita kuin toimeksiantajavaltiot (ks. edellä) [HK 26–39]. Täältäkin osin on tärkeää, että yksityisillä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksillä on valmiudet suorittaa tehtävänsä esimerkiksi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisesti [HK 28, 30].

➤ Asetetaan lupien ehdoksi valintaperusteiden noudattaminen ja vaaditaan erityisesti, että kansainvälistä humanitaarista oikeutta noudatetaan [HK 40] ja että myös alihankkijoiden on sitä noudatettava [HK 31].

➤ Otetaan käyttöön yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden henkilöstön tuottamia palveluja koskevat erityissäännöt, esimerkiksi voimakeinojen käytöstä, aseiden hallussapidosta ja tunnistamisesta [HK 43–45].

➤ Valvotaan lupien noudattamista ja varmistetaan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten vastuu, esimerkiksi määrätään hallinnollisia seuraamuksia lupien rikkomisesta [HK 46–52].

Kotivaltiot ovat valtioita, joissa yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kotipaikka sijaitsee. Nämä valtiot voivat vastaavasti varmistaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamisen sääntelemällä yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä, joiden kotipaikka on niiden lainkäyttöalueella.

Kotivaltioita koskevat vastaavat hyvät käytännöt

➤ Otetaan käyttöön lupajärjestelmä, erityisesti yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten tuottamien palvelujen ulkomaille "vientä" varten [HK 54–56].

➤ Sovelletaan menettelyjä [HK 57–59], valintaperusteita [HK 60–66] ja lupaehtoja [HK 67], jotka vastaavat toimeksiantajavaltioiden ja aluevaltioiden menettelyjä, valintaperusteita ja lupaehtoja (ks. edellä). Tämä koskee myös lupien noudattamisen valvontaa ja yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten vastuun varmistamista [HK 68–73].

Ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamista koskeva velvoite

Lausumissa 4, 10, 15 ja 19 viitataan yleiseen velvollisuuteen turvata ihmisoikeuksien toteutuminen. Vaikka ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus ei velvoita yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä tai niiden henkilöstöä (koska se sitoo ainoastaan valtioita), valtioiden on sen mukaisesti suojeltava luonnollisia henkilöitä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten väärinkäytösten aiheuttamilta ihmisoikeusloukkauksilta. Toisin sanoen valtioilla on velvollisuus ryhtyä toimiin estääkseen yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten väärinkäytökset ja auttaa henkilöitä, joille on koitunut vahinkoa tällaisesta väärinkäytöksestä. Tämä koskee myös yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten väärinkäytöksiä omia työntekijöitään kohtaan.

Olisi kuitenkin epärealistista odottaa, että valtiot voisivat estää kaikki mahdolliset yksityisten yritysten aiheuttamat vahingot. Sen sijaan valtioiden odotetaan noudattavan asianmukaista huolellisuutta, toisin sanoen tekevän sen, mitä niiltä voidaan kohtuullisesti odottaa vahinkojen estämiseksi tai minimoimiseksi. Niiden on esimerkiksi tutkittava väärinkäytökset ja, jos väärinkäytös katsotaan rikolliseksi toiminnaksi, nostettava syyte tekijöitä vastaan ja annettava uhreille mahdollisuus käyttää oikeussuojakeinoja (esimerkiksi nostaa siviilikanne tuomioistuimessa).

Vastaavat hyvät käytännöt

- Sovelletaan ihmisoikeusloukkauksien estämiseksi niitä hyviä käytäntöjä, joiden tarkoitus on varmistaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattaminen: valitaan yrityksiä ja henkilöstöä, joilla ei ole rikosrekisteriä, varmistetaan riittävä koulutus ja otetaan käyttöön sisäisiä tutkinta- ja kurinpitäjärjestelmiä (ks. edellä hyvät käytännöt).
- Vaaditaan, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset huolehtivat henkilöstönsä hyvinvoinnista maksamalla riittävää palkkaa, huolehtimalla työturvallisuutta ja -terveyttä koskevista toimintaperiaatteista ja pidättymällä lainvastaisesta syrjinnästä [HK 13, 38, 66].
- Varmistetaan, että yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten väärinkäytösten uhreilla on käytettävissä riittävät oikeussuojakeinot ja että he voivat vaatia riittävää hyvitystä. Vaaditaan, että yrityksillä on riittävät rahoituskelliset ja taloudelliset valmiudet, myös mahdollisten tulevien vastuiden osalta, jotta yritykset voivat tarvittaessa suorittaa tällaisia korvauksia [HK 7, 33, 61], ja otetaan käyttöön siviilioikeudellinen vastuujärjestelmä tai muulla tavoin edellytetään yrityksiltä, että ne antavat hyvitystä uhreille [HK 50].

Rikosoikeudellisen vastuun varmistamista koskeva velvoite

Lausumissa 5, 11, 16 ja 20 mukaillaan Geneven yleissopimusten tekstiä. Valtiolla on erityinen velvollisuus saattaa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö vastuuseen vuoden 1949 Geneven yleissopimusten ja I pöytäkirjan (jos valtio on sen osapuoli) vastaisista törkeistä rikoksista. Henkilö, joka syyllistyy tällaiseen törkeään rikokseen, on saatettava tuomioistuimen tutkittavaksi, joko kotimaassa tai luovuttamalla hänet toiseen maahan tai kansainväliselle tuomioistuimelle. Esimerkkejä törkeistä rikoksesta ovat siviilihenkilön tahallinen surmaaminen ja epäinhimillinen kohtelu.

Lausumissa 6, 12, 17 ja 21 palautetaan yleisesti mieleen, että valtioiden on sovellettava rikosoikeudellista vastuuta kaikkiin kansainvälisiin rikoksiin. ”Kansainväliset rikokset” ovat rikoksia, jotka kansainvälinen oikeus vaatii kriminalisoimaan, useimmiten nimenomaisen sopimuksen perusteella. Esimerkkejä kansainvälisistä rikoksista ovat sotarikokset ylipäänsä (laajempi käsite kuin törkeät rikokset) ja rikokset, jotka eivät välttämättä liity aseellisiin selkkauksiin, kuten kidutus ja joukkotuhonta. Merkillepantavaa on, että yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstö ei ole poikkeusasemassa, vaan valtiolla on selkeä velvollisuus ottaa rikoksentehtäjät kiinni ja asettaa heidät syytteeseen.

Vastaavat hyvät käytännöt

➤ Käytetään rikosoikeudellista toimivaltaa yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ulkomailla tekemiin vakaviin rikoksiin riippumatta siitä, vaatiiko kansainvälinen humanitaarinen oikeus tällaista toimivallan laajentamista [HK 19 b, 71 b].

➤ Otetaan käyttöön oikeushenkilöitä koskeva rikosoikeudellinen vastuu, jotta sekä luonnollinen henkilö että yritys saadaan vastuuseen [HK 19 a, 49, 71 a]. Muutamat valtiot, eivät kuitenkaan kaikki, soveltavat tätä käytäntöä.

Toimivaltaa koskevat sopimukset, kuten joukkojen asemaa koskevat sopimukset, voivat myös vaikeuttaa rikosoikeudellisen vastuun toteutumista. Rankaisemattomuuden estämiseksi valtioiden tulisi laatia sopimukset yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten oikeudellisesta asemasta ja kyseisiä yrityksiä koskevasta toimivallasta siten, että vähintään yksi valtioista voi käyttää toimivaltaa [HK 22, 51, 73].

Koska aseellisissa selkkauksissa, tuhansien kilometrien päässä toimeksiantajavaltioista ja puutteellisissa turvallisuusolosuhteissa, suoritettavissa rikostutkinnoissa voi olla vaikeaa varmistaa oikeuden toteutuminen, on suositeltavaa, että alue-, toimeksiantaja- ja kotivaltioiden tutkintaviranomaiset tekevät keskenään yhteistyötä [HK 23 ja 52].

Valtioiden vastuu yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimista

Lausumassa 7 todetaan, että toimeksiantajavaltio vastaa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen toiminnasta tietyissä olosuhteissa kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Asianomaisen valtion on otettava vastuu yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen mahdollisesta väärinkäytöksestä. Tällaiset olosuhteet ovat pikemminkin poikkeus kuin sääntö, koska valtiot eivät yleensä vastaa yksityisten yritysten tai luonnollisten henkilöiden toimista tai laiminlyönneistä.

Lausumassa 7 luetellaan tapaukset, joissa toimeksiantajavaltio on vastuussa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen toiminnasta. Ensimmäinen tällainen selvä tapaus on, kun yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset on liitetty osaksi toimeksiantajavaltion asevoimia ja siten osaksi valtiota. Näin on myös silloin, kun toimeksiantajavaltio tekee yrityksen kanssa sopimuksen julkisen vallan käytöstä. Esimerkiksi yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen suorittamia rikostutkintaan tai syytteesen asettamiseen liittyviä toimia pidetään julkisen vallan käyttönä, koska oikeuslaitos toimii valtion alaisuudessa. On myös todennäköistä, että vankiloiden hallinnoiminen, joka on lainvalvontatehtävä, on pohjimmiltaan viranomaistehtävä. Vaikka se voidaan ulkoistaa, valtio on siitä yhä vastuussa. Toimeksiantajavaltio on vastuussa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen toiminnasta, jos yritys toimii valtion ohjeiden mukaisesti (eli valtio on nimenomaisesti antanut yksityiselle toimijalle toimintaohjeita) tai valtion ohjauksessa tai valvonnassa.

Lausumassa 8 vahvistetaan, että aina, kun toimeksiantajavaltio on vastuussa loukkauksista, se on velvollinen antamaan hyvitystä tapahtuneesta vahingosta. Hyvityksen muodot voivat vaihdella. Yleensä korvaus on rahallinen, mutta kyse voi olla myös toisenlaisesta hyvityksestä (anteeksipyyntö) tai (esimerkiksi omaisuuden) palauttamisesta.

Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten velvollisuudet yrityksinä

Lausuma 22 on ainoa sääntö, joka koskee yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä yrityksinä. Yrityksinä niillä ei ole velvollisuutta noudattaa kansainvälistä humanitaarista oikeutta, joka sitoo ainoastaan selkkauksen osapuolia ja luonnollisia henkilöitä, ei oikeushenkilöitä. Ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus ei sekään sellaisenaan sido yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä vaan ainoastaan valtioita. Kuitenkin, kuten lausumassa 22 todetaan, mikäli kyseiset kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteet on sisällytetty osaksi kansallista lainsäädäntöä, jota voidaan soveltaa yrityksiin,

yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten on noudatettava niitä. Tämä koskee tietysti myös kaikkea muuta kansallista lainsäädäntöä – rikoslainsäädäntöä, maahanmuuttolainsäädäntöä, työlainsäädäntöä – ja tietysti voimassa olevia yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevia erityissäädöksiä.

Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön asema

Kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa tehdään ero taistelijoiden ja siviiliväestön välillä.

Lausumassa 24 todetaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön asema aseellisissa selkkauksissa määräytyy tapauskohtaisesti. Esimerkinä todettakoon, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön jäsenet eivät ole aina taistelijoita pelkästään siksi, että he kantavat aseita; niin ikään olisi virheellistä väittää, että he ovat aina siviilejä, koska he eivät kuulu asevoimiin. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstön asema määräytyy henkilöstön työsopimuksen ja sen tuottamien palvelujen perusteella. Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen työntekijät voivat kuulua johonkin seuraavista ryhmistä:

Siviilihenkilöt – suurin osa yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöstä on todennäköisesti siviilihenkilöitä. He nauttivat siviilihenkilöille aseellisissa selkkauksissa annettua suojelua (ks. jäljempänä lausumaa 25 koskeva selventävä huomautus).

Kolmannen Geneven yleissopimuksen 4 artiklan A kohdan 4 alakohdassa tarkoitettujen asevoimien seuraavat siviilihenkilöt – tämä luokka esiintyy vain kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa, jotka ovat harvinaisempia kuin kansainvälistä luonnetta vailla olevat aseelliset selkkaukset. Kuuluakseen tähän luokkaan siviilihenkilöillä on oltava todellinen yhteys asevoimiin eikä pelkästään valtioon, toisin sanoen heidän on toimitettava palveluja asevoimille. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, että valtion siviiliviranomaisten tai yksityisten yritysten palkkaamat toimeksisaajat eivät kuulu tähän luokkaan. Asevoimia seuraavilla siviilihenkilöillä ei ole samaa asemaa kansainvälistä luonnetta vailla olevissa aseellisissa selkkauksissa. Tähän asemaan kuuluvien erioikeuksien osalta katso jäljempänä lausumaa 26 c koskeva selventävä huomautus.

Asevoimiin kuuluvat henkilöt, jos heidät on liitetty virallisesti osaksi asevoimia. Yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset työskentelevät yleensä komentoketjun ulkopuolella ja vain toimeksiannon perusteella. Näin ollen ne täyttävät vain harvoin tätä asemaa koskevat edellytykset. Jos ne kuitenkin täyttävät tätä asemaa koskevat edellytykset, niitä sitoo valtion edustajina toimivina henkilöinä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden lisäksi myös ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus (katso jäljempänä lausumaa 26 d koskeva selventävä huomautus).

Aseellisen selkkauksen **osapuoliin kuuluvat miliisi- tai vapaaehtoisjoukoissa palvelevat henkilöt**, siten kuin on määritelty kolmannen Geneven yleissopimuksen 4 artiklan A kohdan 2 alakohdassa tai I pöytäkirjassa. Näin on silloin, kun yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset muodostavat kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa selkkauksen osapuoleen kuuluvan järjestäytyneen aseistetun ryhmän, joka täyttää seuraavat kyseistä ryhmää koskevat neljä ehtoa: ne ovat vastuussa olevan johdon alaisia, niillä on määrätty tunnusmerkki, ne kantavat aseitaan avoimesti ja noudattavat sodan lakeja ja tapoja.

Vastaavat hyvät käytännöt

Jotta varmistetaan, että toimeksisaajat erottuvat selvästi tehtäviään suorittaessaan, Montreux'n asiakirjassa suositellaan, että he kantavat selvästi näkyviä tunnusmerkkejä, mikäli tämä on sovitettavissa yhteen turvallisuusvaatimusten kanssa, ja että myös heidän kulkuneuvonsa voidaan tunnistaa selvästi [HK 16, 45].

Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön suojeleminen hyökkäyksiltä

Lausumassa 25 todetaan, että jos yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö luokitellaan siviilihenkilöiksi (useimmiten näin on), heitä vastaan ei saa hyökätä. Kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa kuitenkin määrätään, että siviiliväestö menettää suojansa hyökkäyksiltä, jos ja niin kauan kuin se osallistuu suoranaisesti vihollisuuksiin.

Suoranainen osallistuminen vihollisuuksiin on melko monimutkainen käsite. Yksinkertaistaen se merkitsee osallistumista taisteluihin tai toimiin, joiden tarkoituksena on heikentää vihollisen sotilaallista suorituskykyä ja jotka on erityisesti tarkoitettu tukemaan selkkauksen yhtä osapuolta toista vastaan. Sotilastukikohtien suojelu vihollisen hyökkäyksiltä, tietojen kerääminen sotilastiedustelun tarpeisiin ja asejärjestelmien käyttö taistelussa ovat esimerkkejä suoranaisestä osallistumisesta vihollisuuksiin, joissa yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstö saattaa olla mukana.²

Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön oikeudet ja velvoitteet

Lausumassa 26 a palautetaan mieleen, että yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstön on aina asemastaan riippumatta noudatettava kansainvälistä humanitaarista oikeutta. Selkkausten kaikkien osapuolten sekä kaikkien selkkaukseen osallistuvien luonnollisten henkilöiden – riippumatta siitä, toimivatko ne valtion lukuun vai eivät – on noudatettava humanitaarista oikeutta.

Lausumassa 26 b mainitaan olosuhteet (katso edellä), joissa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön jäseniä ei voida pitää siviilihenkilöinä. Lausuman viimeisessä osassa ("tai jollei se muutoin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaan menetä suojelua") viitataan erityisesti tilanteeseen, jossa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen työntekijä kuuluu kansainvälistä luonnetta vailla olevaan aseelliseen selkkaukseen osallistuvan osapuolen aseistettuun sipeen ja on tosiasiallisesti kapinallissotilas. Tällöin häntä vastaan voidaan hyökätä humanitaarisen oikeuden mukaan.

Lausumassa 26 c todetaan, että vaikka yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö kuuluu siviilihenkilöihin, henkilöstöllä on oikeus sotavangin asemaan kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa, kun se palkataan työhön "asevoimia seuraavina siviilihenkilöinä". Asevoimien on annettava tällaisille siviilihenkilöille henkilökortti, jonka perusteella heidät tunnustetaan siviilihenkilöiksi.

Lausumassa 26 d muistutetaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen työntekijät, jotka työskentelevät valtion edustajina sen puolesta, ovat velvollisia kunnioittamaan ihmisoikeuksia, koska ihmisoikeudet sitovat valtioita.

Lausuma 26 e on seurausta lausumasta 26 a, ja siinä palautetaan mieleen, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstöä vastaan voidaan nostaa syyte, jos se syyllistyy tiettyihin rikoksiin, erityisesti sotarikoksiin.

Johdon rikosoikeudellinen vastuu

Lausumassa 27 todetaan, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen työntekijöiden päälliköitä ja esimiehiä vastaan voidaan nostaa syyte vakavista rikoksista (sotarikokset, kidutus ja muut kansainvälisen oikeuden vastaiset rikokset) paitsi silloin, kun ne itse syyllistyvät rikoksiin, myös silloin, kun ne eivät ehkäise tai estä alaisiaan tekemästä rikoksia.

Kansainvälisessä oikeudessa tehdään ero sotilas- ja siviilijohdon välillä. Sotilaskomentajat ovat selkeän ja tiukan komentoketjun huipulla ja vastaavat siten alaiensa tekemistä rikoksista heti, kun he saavat tietää tai heidän *pitäisi tietää*

---

² ICRC on julkaissut hiljattain asiakirjan, jossa ohjeistetaan tulkitsemaan suoranaisten vihollisuuksiin osallistumisen käsitettä kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa: *An Interpretative Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under IHL*, ks.: <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/direct-participation-ihl-article-020609>.

niistä. Siviilijohdon, jolla oletetaan olevan vähemmän valvontavaltaa alaisiinsa, voidaan katsoa olevan vastuussa ainoastaan, jos se tietää alaiensa tekemistä rikoksista tai *jättää tietoisesti huomiotta* alaiensa tekemiä rikoksia koskevat tiedot.

Montreux'n asiakirjaa koskevia kysymyksiä ja vastauksia

Miksi yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin kiinnitetään huomiota humanitaariselta kannalta?

Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten läsnäolo ja asema nykyisissä aseellisissa selkkauksissa ovat synnyttäneet tarpeen käsitellä tätä ilmiötä humanitaarisesta näkökulmasta. Jos yritykset ovat aseistettuja ja niille on annettu tehtäviä, jotka tuovat ne lähelle varsinaista taistelutoimintaa, ne voivat aiheuttaa lisärisin paikallisväestölle ja joutua itse hyökkäyksen kohteeksi. Toistaiseksi valtiot eivät ole juurikaan valvoneet yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä, eikä niitä ole säännelty kansainvälisillä määräyksillä. Niihin sovelletaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta, mutta on ollut olemassa selkeä tarve yksilöidä yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevat säännöt ja antaa käytännön ohjeita siitä, kuinka yritysten suhteen tulisi toimia. Montreux'n asiakirjalla pyritään täyttämään tämä tarve.

Mitä eroa on yksityisillä puolustusalan yrityksillä ja yksityisillä turvallisuusalan yrityksillä?

Ei ole olemassa "puolustusalan yrityksen" ja "turvallisuusalan yrityksen" vakiomääritelmää. Yleensä tietyt toimet (kuten osallistuminen taistelutoimiin) ymmärretään perinteisesti luonteeltaan puolustusalaan kuuluviksi, kun taas toiset (kuten rakennusten vartiointi) liittyvät turvallisuuteen. Todellisuudessa monet yritykset tuottavat monia palveluja, jotka vaihtelevat tyypillisistä puolustusalan palveluista tyypillisiin turvallisuusalan palveluihin. Siksi niiden luokittelu ei ole helppoa. Lisäksi humanitaarisesta näkökulmasta olennaista ei ole se, miten yritys luokitellaan, vaan se, mitä nimenomaisia palveluja se tuottaa kussakin yksittäistapauksessa. Tästä syystä Montreux'n asiakirjassa vältetään tiukkaa jakoa yksityisiin puolustusalan yrityksiin ja yksityisiin turvallisuusalan yrityksiin ja käytetään laajempaa käsitettä "yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset", joka kattaa kaikki yritykset, jotka tarjoavat joko turvallisuus- tai puolustuspalveluja tai molempia.

Mainitaanko missään kansainvälisessä sopimuksessa suoraan yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten oikeuksia ja velvoitteita?

Missään kansainvälistä humanitaarista oikeutta tai ihmisoikeuksia koskevassa valtiosopimuksessa ei mainita erikseen yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimintojen kannalta keskeisimmät kansainvälisen oikeuden säännöt on koottu Montreux'n asiakirjaan, josta ne on helppo löytää.

Toimivatko yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset oikeudellisessa tyhjiössä?

Eivät. Valtiot huomaavat kuitenkin usein, ettei niillä ei ole tarvittavaa yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevaa kansallista lainsäädäntöä. Palkkasotureita koskevaa kansainvälistä oikeutta ei myöskään juurikaan voida soveltaa yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin, jotka ovat suhteellisen uusi ilmiö (ks. jäljempänä). Aseellisen selkkauksen aikana sovelletaan kuitenkin tiettyjä vakiintuneita sääntöjä ja periaatteita, nimittäin kansainvälistä humanitaarista oikeutta, joka sääntelee sekä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimintaa että niiden palveluja hankkivien valtioiden velvoitteita. Ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus asettaa myös valtioille lukuisia velvoitteita, joiden tarkoituksena on suojata henkilöitä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten väärinkäytöksiltä. Montreux'n asiakirjassa selvennetään näitä sääntöjä ja periaatteita.

Milloin Montreux'n asiakirjaa sovelletaan?

Montreux'n asiakirja on kansainvälisen humanitaarisen oikeuden soveltamisala huomioon ottaen laadittu siitä näkökulmasta, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset toimivat aseellisen selkkauksen oloissa. Asiakirjan tarkoitus on kuitenkin antaa käytännön ohjeita muihinkin tilanteisiin (katso asiakirjan johdannon 5 kohta). Ajankohtainen esimerkki on yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten palkkaaminen suojelemaan kauppa-alueita merirosvoukselta. Vaikka taistelu merirosvousta vastaan katsotaankin lähinnä lainvalvonnaksi (eikä aseelliseksi selkkaukseksi), ovat Montreux'n asiakirjan lausumat toimivallasta sovellettavissa myös merirosvoukseen.

Mitä yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin liittyviä sääntöjä sovelletaan valtioihin?

Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten palveluita hankkivat valtiot ovat tietyin edellytyksin vastuussa näiden yritysten työntekijöiden tekemistä oikeudenloukkauksista erityisesti, jos yritys käyttää julkista valtaa tai jos se toimii valtion viranomaisten ohjauksen tai valvonnan alaisena. Tällaisissa tapauksissa valtioon sovelletaan samoja sääntöjä – eli kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta – kuin jos toimijana olisivat olleet valtion omat asevoimat.

Valtioilla on myös velvollisuus valvoa lain noudattamista: niiden on varmistettava, että kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta, siltä osin kuin jälkimmäistä sovelletaan aseellisissa selkkauksissa, noudatetaan. Siksi valtioiden on ryhdyttävä tarkoituksenmukaisiin toimiin varmistukseksi, etteivät yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset riko kansainvälistä humanitaarista oikeutta tai osallistu väärinkäytöksiin, jotka vaikuttavat mahdollisten uhrien ihmisoikeuksien toteutumiseen. Valtiot voivat esimerkiksi pyrkiä varmistamaan, että yritykset tarkistavat työntekijöiden taustat ja antavat heille tarpeellisen koulutuksen. Valtiot ovat velvollisia nostamaan syytteen sotarikoksista ja tietyistä ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden vakavista loukkauksista.

Mitä sääntöjä sovelletaan yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin ja niiden henkilöstöön?

Kaikkien henkilöiden on noudatettava kansainvälistä humanitaarista oikeutta aseelliseen selkkaukseen liittyvissä toimissa. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstö ei muodosta poikkeusta. Vakavat humanitaarisen oikeuden loukkaukset, esimerkiksi hyökkäykset siviiliväestöä vastaan ja säilössä pidettävien huono kohtelu, ovat sotarikoksia, joista valtioiden on nostettava syyte. Vaikka itse yrityksillä ei ole kansainvälisen oikeuden mukaisia velvoitteita, niiden työntekijöillä on.

Toisaalta kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus suojaavat myös näiden yritysten henkilöstöä. Henkilöstön suojele vaihtelee sen mukaan, minkä tyyppistä toimintaa se harjoittaa. Esimerkiksi useimmat yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät toimivat aseellisissa selkkauksissa siviilihenkilöinä. Tällöin he nauttivat suojelua hyökkäyksiltä, paitsi jos, ja niin kauan kuin, he osallistuvat suoraan vihollisuuksiin.

Pidetäänkö aseistettua yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen työntekijää siviilihenkilönä, joka tästä syystä nauttii Geneven yleissopimusten mukaista siviilihenkilön suojelua?

Useimmissa tapauksissa kyllä, mutta on tapauksia, joissa heitä ei voida pitää siviilihenkilöinä. Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön asema määräytyy työn ja tehtävien mukaan. Valtaosaa työntekijöistä ei ole palkattu taistelemaan, vaan heidät on tarkoitettu tukitehtäviin (välineiden huolto, logistiikkatehtävät, diplomaattisten edustustojen tai

siviilipaikkojen suojele, ruokahuolto jne.). Näissä tapauksissa heitä pidetään siviilihenkilöinä. Tällöin he nauttivat suojelua hyökkäyksiltä, paitsi jos, ja niin kauan kuin, he osallistuvat suoranaisesti vihollisuuksiin. Jos he osallistuvat suoranaisesti vihollisuuksiin, heitä vastaan voidaan kuitenkin nostaa syyte, jos tällainen menettely on kriminalisoitu kansallisessa lainsäädännössä.

Harvinaisissa tapauksissa yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät liitetään osaksi valtion asevoimia tai he muodostavat ryhmiä tai yksiköitä, jotka ovat aseellisen selkkauksen osapuolen johdon alaisia. Tällaisissa tilanteissa he eivät nauti siviilihenkilöille annettua suojelua.

Ovatko yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät palkkasotureita?

Palkkasoturit on määritelty kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa. Kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa sovellettavan vuoden 1949 Geneven yleissopimusten I lisäpöytäkirjan 47 artiklassa todetaan, että palkkasoturiksi katsotaan henkilö, joka: (1) on erityisesti värvätty taistelemaan aseellisessa selkkauksessa; (2) tosiasiallisesti osallistuu varsinaisiin vihollisuuksiin; (3) osallistuu vihollisuuksiin pääasiassa henkilökohtaisen hyödyn vuoksi; (4) ei ole selkkauksen osapuolen kansalainen eikä vakinaisesti asu osapuolen hallinnassa olevalla alueella; (5) ei kuulu selkkauksen osapuolen asevoimiin; (6) ei ole selkkauksen ulkopuolisen valtion viralliseen tehtävään lähettämä asevoimien edustaja.

Tämä määritelmä sulkee pois useimmat yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät, sillä useimpia heistä ei ole palkattu taistelemaan sotilasoperaatioissa. Monet työntekijät ovat selkkauksen osapuolen kansalaisia. Lisäksi on vaikea osoittaa, että he osallistuvat selkkaukseen henkilökohtaisen hyödyn takia, eikä se oletettavasti pidä kaikkien osalta paikkaansa. Vaikka jotkut yksityiset toimeksisaajat ovat tietävästi erittäin hyvin palkattuja, olisi erittäin vaikeaa osoittaa, että he saavat merkittävästi parempaa palkkaa kuin sotilaat.

Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät täyttävät kuitenkin joskus palkkasoturien määritelmän ehdot. Tällöin heillä ei ole oikeutta taistelijan tai sotavangin asemaan kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.

Kenellä on toimivalta syyttää sotarikoksista epäiltyjä?

Valtiolla, johon toimeksisaaja lähetetään, on yleensä toimivalta syyttää sotarikoksista epäiltyjä, koska rikos on tehty sen alueella. Yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen työntekijä voi kuitenkin nauttia koskemattomuutta kahdenvälisen sopimuksen, kuten joukkojen asemaa koskevan sopimuksen, nojalla. Tällaisia sopimuksia sovelletaan yleensä valtion asevoimiin, jotka sijaitsevat toisessa valtiossa, mutta joskus myös asevoimia seuraaviin siviilihenkilöihin ja yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin. Aseellisissa selkkauksissa olevilla valtioilla ei aina ole käytännön edellytyksiä nostaa syytettä rikoksista, jos niiden oikeusjärjestelmät ovat heikentyneet.

Myös muut valtiot voivat käyttää toimivaltaa, jos joku niiden kansalaisista tekee rikoksen ulkomailla. Kaikki valtiot eivät kuitenkaan ole kansallisessa laissaan ulottaneet toimivaltaansa tällaisiin rikoksiin. Vaikka niillä olisikin toimivalta, rikostutkintaa voi käytännössä, esimerkiksi näyttöä hankittaessa, merkittävästi estää se, että rikos on tehty ulkomailla aseellisen selkkauksen yhteydessä.

Toimivallan puuttuminen ja käytännön esteet voivat johtaa tekijöiden rankaisematta jäämiseen. Montreux'n asiakirjassa annetaan joitakin käytännön suosituksia tällaisen tuloksen välttämiseksi. Siinä esimerkiksi suositellaan, että toimivaltaan liittyvät puutteet voidaan välttää tehokkaasti valtioiden välisin sopimuksin.

Miten Montreux'n asiakirja parantaa siviilihenkilöiden suojelua aseellisissa selkkauksissa?

Montreux'n asiakirjalla lisätään tietoisuutta niistä humanitaarisista ongelmista, joita liittyy yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimintaan aseellisissa selkkauksissa. Siinä muistutetaan valtioita niiden velvoitteista ja annetaan niille ohjeita siitä, miten yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kanssa on järkevä toimia. Oikeudenloukkausten estäminen ja yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten asettaminen vastuuseen mahdollisista oikeudenloukkauksista ovat Montreux'n asiakirjan ydinasioita. Loppujen lopuksi kysymys on kuitenkin täytäntöönpanosta. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja valtioiden tehtävänä on varmistaa, että siviilihenkilöiden suojele toteutuu käytännössä.

Oikeuttaako Montreux'n asiakirja yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimet?

Ei. Valtiot eivät ole yksimielisiä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten ja niiden toimien oikeutuksesta, mutta näitä yrityksiä käytetään selkkauksissa, todennäköisesti myös tulevaisuudessa. Sveitsin hallitukselle ja Punaisen Ristin kansainväliselle komitealle on ollut tärkeää käsitellä aihetta ja palauttaa mieleen kansainvälisoikeudelliset velvoitteet kieltämättä tai hyväksymättä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten käyttöä. Kuten kaikkiin taistelukentän aseistettuihin toimijoihin, myös yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin sovelletaan kansainvälisiä sääntöjä riippumatta siitä, ovatko niiden läsnäolo ja toimet hyväksyttäviä vai eivät. Montreux'n asiakirjassa noudatetaan tätä humanitaarista lähestymistapaa. Siinä ei oteta kantaa yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen hyväksyttävyyttä koskevaan kysymykseen. Asiakirjassa ei kannusteta käyttämään yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä eikä estetä valtioita kieltämästä yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä.

Miten Montreux'n asiakirja syntyi?

Montreux'n asiakirja on Sveitsin hallituksen ja Punaisen Ristin kansainvälisen komitean yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevan yhteisen aloitteen tulos. Sen taustalla oli halu tuoda yhteen hallitukset, joihin yksityisillä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksillä on suurin vaikutus, keskustelemaan näiden toimintaa sääntelevästä kansainvälisestä oikeudellisesta kehiksestä. Asiakirjassa on myös pyritty määrittämään käytännön toimenpiteitä (hyviä käytäntöjä), joita valtiot voivat toteuttaa auttaakseen yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä noudattamaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta.

Seuraavat 17 valtiota olivat mukana asiakirjan valmisteluissa: Afganistan, Angola, Australia, Etelä-Afrikka, Irak, Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistynyt kuningaskunta, Itävalta, Kanada, Kiina, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Sierra Leone, Sveitsi, Ukraina sekä Yhdysvallat. Nämä valtiot auttoivat laatimaan asiakirjan. Vaikka menettely oli tarkoitettu hallituksille, myös alan edustajat, akateemiset asiantuntijat ja kansalaisjärjestöt ovat alusta alkaen antaneet arvokkaan panoksensa. Hallitustenvälisen kokouksen lisäksi järjestettiin neljä asiantuntijakokousta, joihin osallistui korkean tason asiantuntijoita kaikilta sektoreilta ja joissa tavoiteltiin yksityiskohtaisia oikeussääntöjä ja käytännön suosituksia, jotka perustuvat käytännön kokemuksiin ja niistä opittuun.

Miksi vain 17 valtiota osallistui Montreux'n asiakirjan laadintaan?

Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten vaikutus ei ole sama kaikissa valtioissa. Sveitsin tekemässä aloitteessa pyrittiin käytännönläheisyyteen, ja siinä haluttiin hyötyä niiden valtioiden panoksesta, joihin ilmiö on eniten vaikuttanut tai joilla oli siitä kokemusta.

Aloitetta voidaan myös pitää ensimmäisenä askeleena pyrkimyksissä selkeyttää tilannetta ja antaa käytännön ohjeita. Menettelyn haluttiin säilyvän kevyenä ja tuottavan tulosta kohtuullisessa ajassa ottaen huomioon, ettei yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevia keskeisiä oikeudellisia velvoitteita ole koottu yhteenkään asiakirjaan.

Voivatko muut olla osallisina Montreux'n asiakirjassa?

Kyllä. Muut valtiot ja kansainväliset järjestöt voivat ilmaista Sveitsin valaliiton ulkoasiainministeriölle tukevansa Montreux'n asiakirjaa, kuten asiakirjan johdannossa on todettu. Ilmaistessaan tukensa ne eivät sitoudu uusiin oikeudellisiin velvoitteisiin. Ne ilmaisevat poliittisen tukensa Montreux'n asiakirjan pääasialliselle viestille eli sille, että kansainväliset velvoitteet vaikuttavat yksityisiin turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiin ja että niitä on noudatettava.

Miksi Montreux'n asiakirja ei ole kansainvälinen sopimus?

Sveitsin hallitukselle ja Punaisen Ristin kansainväliselle komitealle oli tärkeää laatia tarkoituksenmukainen ja käytännöllinen asiakirja suhteellisen lyhyessä ajassa. Kansainvälisen sopimuksen neuvottelut olisivat kestäneet monta vuotta. Kun otetaan myös huomioon, että aihe aiheuttaa erimielisyyttä ja että siihen liittyy voimakkaita poliittisia kantoja, humanitaarisella ja epäpoliittisella lähestymistavalla arveltiin todennäköisemmin saavutettavan konkreettisia ja käytännöllisiä tuloksia.

Mikä on Montreux'n asiakirjan seuraava askel?

Nyt, kun Montreux'n asiakirja on valmistunut, voidaan keskittyä sen levittämiseen ja käytännön toimeenpanoon. Kun osallistujavaltioiden määrä kasvaa, asiakirjaa toivotaan käytettävän viiteasiakirjana kaikissa yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevissa kansallisissa tai kansainvälisissä toimissa aseellisten selkkausten ja vastaavien tilanteiden yhteydessä. On myös toivottavaa, että Montreux'n asiakirjaa käytetään yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten itsesääätelytoimien perustana.

Mitä hyötyä Montreux'n asiakirjasta voi olla sinulle?

Montreux'n asiakirjassa on koottu yhteen asiaa koskevat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden velvoitteet. Se on tarkoitettu ammattilaisille, jotka ovat tekemisissä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten kanssa.

Valtion virkamiehet

Montreux'n asiakirja voi auttaa valtiota tarkistamaan, ovatko kansallinen lainsäädäntö ja menettelytavat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisia. Asiakirjassa mainituissa hyvissä käytännöissä esitetään toimintamalli mahdolliselle (lisä)sääntelylle, minkä tarkoituksena on vahvistaa molempia oikeudenaloja.

Kansainvälisten järjestöjen virkamiehet

Käyttääkö järjestösi itse toisinaan tai säännöllisesti yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten palveluja? Tällöin Montreux'n asiakirja voi auttaa järjestöäsi muotoilemaan sisäiset toimintaperiaatteensa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisiksi.

Kansanedustajat

Montreux'n asiakirjassa esitetään suuntaviivoja, joiden avulla voidaan arvioida kansallisen oikeudellisen ja poliittisen kehyksen riittävyttä. Asiakirjassa esitetyt hyvät käytännöt tarjoavat toimintamallin mahdolliselle (lisä)sääntelylle, jolla voidaan kannustaa yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä noudattamaan humanitaarista oikeutta ja ihmisoikeuksia koskevaa kansainvälistä oikeutta, erityisesti laajentamalla niiden toiminnan julkista valvontaa.

Kansalaisjärjestöt

Montreux'n asiakirjaa voidaan hyödyntää käytännössä kahdella eri tavalla. Ensinnäkin asiakirja kannustaa arvioimaan ja keskustelemaan, käyttäkö oma järjestösi yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä kenttäoperaatioissa. Tällöin Montreux'n asiakirja auttaa laatimaan yksityisiä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksiä koskevia sisäisiä toimintaperiaatteita. Toiseksi Montreux'n asiakirja voi olla hyödyllinen *vähimmäismitta*, jota vasten voidaan arvioida kansallisia tai kansainvälisiä toimintaperiaatteita ja sääntöjä. Haluat ehkä suositella Montreux'n asiakirjaa kenttätoimijoille, hallituksille, kansanedustajille, yrityksille, muille kansalaisjärjestöille, yliopistoilla jne.

Yritykset

Yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja niiden palveluja käyttävät yritykset voivat omaksua asiakirjaan kootut standardit ja vahvistaa siten sitoutumisensa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden periaatteiden noudattamiseen käyttäytymällä vastuullisesti kentällä. Montreux'n asiakirja voi olla myös hyödyllinen perusta alan itsesääätelytoimille, joita voit tukea.

Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät

Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijät voivat ottaa huomioon Montreux'n asiakirjan suositukset. Tiedustelee yritykseltäsi, onko se sitoutunut Montreux'n asiakirjaan.